

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Ján Jaroš

FINANCOVÁNÍ CÍRKVÍ V ČESKÝCH ZEMÍCH
VE 20. STOLETÍ

Diplomová práce

Vedúci diplomovej práce: prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera

Katedra: Katedra právních dějin

Dátum vypracovania práce (uzavretia rukopisu): 11.01.2011

Prehlásenie

Prehlasujem, že som predkladanú diplomovú prácu vypracoval samostatne s použitím zdrojov a literatúry v nej uvedených. Všetky použité pramene a literatúra boli riadne citované a práca nebola využitá k získaniu rovnakého alebo iného titulu.

V Prahe, 13.01.2011

Ján Jaroš

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rád pod'akoval vedúcemu mojej diplomovej práce prof. JUDr. Jiřímu Rajmundovi Treterovi za cenné pripomienky a rady pri písaní diplomovej práce.

Obsah

Úvod.....	6
1. Cirkvi a náboženské spoločnosti.....	7
1.1 Význam výrazu cirkiev	7
1.2 Náboženské spoločnosti.....	7
2. Právna subjektivita cirkví	8
2.1 Právna subjektivita z pohľadu teórie práva	8
2.2 Právna subjektivita cirkví v 20. storočí	9
2.2.1 Právnické osoby v kanonickom práve	9
2.2.2 Uznatie subjektivity do 1.11.1949	12
2.2.3 Právna subjektivita od účinnosti zákona 218/1949 Sb.	12
2.2.4 Právna subjektivita od 1.9.1991.....	13
3. Financovanie cirkví v českých zemiach v 20. storočí	14
3.1 Výnosy náboženských fondov	15
3.1.1 Historický prehľad	15
3.1.2 Príjmy a výdaje náboženských fondov	18
3.2 Výnosy vlastného cirkevného majetku	20
3.3 Kongruové a dotačné príspevky poskytované štátom.....	24
3.3.1 Kongrua	24
3.3.2 Dotačné cirkvi.....	35
3.4 Zbierky, dary a príspevky členov cirkví	38
3.4.1 Zbierky.....	38
3.4.2 Dary	39
3.4.3 Príspevky členov cirkví	40
3.5 Služné duchovných a štátne dotácie duchovných.....	41
3.5.1 Služné duchovných.....	41
3.5.2 Štátne dotácie na platy duchovných.....	44
3.6 Pozemková reforma	45
3.6.1 Pozemková reforma za 1. republiky	45

3.6.2	Revízia pozemkovej reformy a nová pozemková reforma	47
3.7	Dekréty prezidenta republiky.....	48
4.	Financovanie v krajinách Európskej únie	52
4.1	Teória a prax financovania cirkví a náboženských spoločností	52
4.2	Financovanie cirkví a odlukový či kooperačný štát.....	54
4.3	Jednotlivé zdroje financovania	56
4.3.1	Financovanie z vlastných zdrojov.....	56
4.3.2	Financovanie zo štátnych, obecných a iných verejných prostriedkov.....	57
5.	Resume.....	60
6.	Literatúra.....	62
6. 1	Pramene	63
7.	Prílohy.....	65

Úvod

Financovanie cirkví bolo a je otázkou, ktorá je ľahko zodpovedateľná, vďaka konkrétnym inštitútom, ktoré financovanie „predstavujú“, ale nájsť vhodné a „správne riešenie“ financovania cirkví je viac-menej komplikované. Pod „správne riešenie“ by bolo možné zahrnúť to riešenie, ktoré spoločnosti vyhovuje a proti ktorému nemá výhrady.

Samotnú problematiku financovania nie je možné zahrnúť len do určitého časového výseku, pretože „niektoré inštitúty vzťahujúce sa k financovaniu cirkví vzniknuté v minulom storočí sa následne uplatňovali i v storočí dvadsiatom“¹. Práve z tohto dôvodu bude moja diplomová práca „miestami“ presahovať rámec zadania a bude spadať a zaoberať sa časovým úsekom pred 20. storočím.

Termín cirkev a náboženská spoločnosť by sme mohli definovať či už z pohľadu teologického alebo právneho, avšak pre účely diplomovej práce je vhodné pridržať sa výkladu zákona: „cirkvou a náboženskou spoločnosťou sa rozumie dobrovoľné spoločenstvo osôb s vlastnou štruktúrou, orgánmi, vnútornými predpismi, náboženskými obradmi a prejavmi viery, založenej za účelom vyznania určitej náboženskej viery, či už verejne alebo súkromne a s tým spojeného zhromažďovania, konania bohoslužieb, vyučovania a duchovných služieb.“²

V literatúre sa stretne s názorom, že súhrnný termín „cirkvi a náboženské spoločnosti vznikol ako politicky korektné označenie verejnoprávnych korporácií náboženského typu. Termín cirkev je totiž z historického hľadiska vhodný iba pre kresťanské spoločenstvá.“³ V práci budem používať jednak skráteného termínu cirkev, pod ktorým mám nepochybne na mysli „cirkvi a náboženské spoločnosti“ a miestami, z dôvodu vhodnosti, použijem slovné spojenie cirkvi a náboženské spoločnosti.“ Bližšie sa týmito pojmami zaoberám v prvej kapitole.

¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 79

² § 3 zákona č. 3/2002 Sb.

³ REKTOŘÍK, Jaroslav; Ekonomická dimenze křesťanství a církve, její reflexe v ČR 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně

1. Cirkvi a náboženské spoločnosti

„V konfesno-právnej legislatíve je vznášaná požiadavka na podanie definície cirkví a náboženských spoločností, ktorú je však zložité podať pre dôvody, o ktorých sa zmiňujem v ďalšom výklade.“⁴

1.1 Význam výrazu *cirkev*

...Slovo *cirkev* pochádza z gréckeho slova a grécky sa *cirkev* označuje ako zhromaždenie Pánovo. Pánom je v tomto prípade mienený Ježiš Nazaretský, pričom k menu Ježiš sa pripojuje titul Kristus. Výraz *cirkev* teda náleží výlučne kresťanskému, náboženskému spoločenstvu. Každá *cirkev* je svojou podstatou spoločenstvom. Vždy sa jedná o spoločenstvo organizované, súbor veriacich v Krista, nikdy nie o skupinu stúpcov nejakej právnej idey. Členstvo je v tomto prípade výrazným znakom. Ježiš Kristus založil jednu *cirkev*, ale nie je na prekážku, že po prvotnej *cirkevnej* obci v Jeruzaleme vzniká rada ďalších kresťanských obcí vo východnej a v západnej časti Rímskej ríše a i za jej hranicami. Každá *cirkevná* obec má svojich pastierov, apoštolov a nástupcov. Každá je *cirkvou* samou o sebe, pričom katolícka jurisprudencia ich zahrnuje pod názov partikulárne *cirkvi*.

1.2 *Náboženské spoločnosti.*

Náboženské spoločnosti, ktoré nevyznávajú vieru v Ježiša Krista, napr. židovská, islamská, budhistická, hinduistická odmietajú aby boli označované ako „*cirkvi*“ a to pre pôvod a význam slova *cirkev*. Výraz „náboženská spoločnosť“ bol prebraný aj do zákona č. 308/1991 Sb. Jedná sa o právny terminus technicus.

Označenie náboženská spoločnosť používajú tiež niektoré spoločenstvá, ktoré z náboženského hľadiska nemôžeme jednoznačne zaradiť medzi spoločnosti „iné než kresťanské.“ Práve k širšiemu než kresťanskému základu viery sa radia unitári, ktorí ako celok sa nepovažujú za vyznanie výlučne kresťanské, a preto nepoužívajú pre svoje spoločenstvo názov *cirkev*, ale náboženská spoločnosť. Na rozdiel od unitárov, Svedkovia

⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo a církevní právo, str. 9

Jehovoví sa ako náboženská spoločnosť reflektuje a to dokonca s určitým stupňom výlučnosti ako kresťanská, avšak s dištancovaním sa užívania názvu cirkev...⁵

V zmysle národného práva je „sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania zaručená“⁶ ...a je vecou každého spoločenstva, aby sa samo rozhodlo ako sa bude označovať a nikto mu nemôže označenie vnučovať. Akákoľvek ingerencia zo strany štátu alebo iných cirkví do uvedenej slobody je neprijateľná...⁷

2. Právna subjektivita cirkví

2.1 Právna subjektivita z pohľadu teórie práva

Právna subjektivita je gro podstaty vo vzťahu k nadobudnutiu, držaniu a prevodom vlastníckeho práva a teda aj k samotnému financovaniu, a preto považujem za správne a vhodné zaoberať sa otázkou právnej subjektivity.

...Právnu subjektivitou sa rozumie spôsobilosť mať subjektívne práva a právne povinnosti, byť právnym subjektom. Právna subjektivita je stanovená normami práva, teda objektívnym, pozitívnym právom. Rozlišujeme právnú subjektivitu u fyzických osôb a právnických osôb. Právna subjektivita právnickej osoby vzniká buď priamo zo zákona, napr. vysoké školy, alebo sú v zákone stanovené podmienky, za ktorých právnická osoba vznikne. Právna subjektivita v sebe zahŕňa spôsobilosť mať práva a povinnosti a spôsobilosť k právnemu jednaniu. Okamžik vzniku oboch spôsobilostí u právnických osôb spadá v jedno. Spôsobnosť k právnemu jednaniu závisí na ich charaktere a predmete činnosti. Menom právnickej osoby jedná jej štatutárny orgán, členovia alebo zamestnanci. V priebehu histórie sa riešenie otázky právnej subjektivity menilo, napr. v stredoveku bolo postavenie fyzických osôb ako právnych subjektov závislé na stavovskej príslušnosti...⁸ a nielen fyzickým osobám bola právna subjektivita odopieraná, ale tak isto aj niektorým právnickým osobám, medzi, ktoré patrila aj cirkev, ktorej právna subjektivita sa počas histórie „menila“ v závislosti na dobe a režimu, ktorý jej buď priznával subjektivitu

⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo a církevní právo*, str. 9 - 22

⁶ Čl. 15 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb.

⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo a církevní právo*, str. 22

⁸ GERLOCH, Aleš; *Teorie práva*, str. 173-174

čiasťočne, úplne alebo vôbec. ...Práve v sporoch týkajúcich sa cirkevného majetku sa na povrch dostáva otázka nedostatku právnej subjektivity cirkví a cirkevných inštitúcií. Tak ako v minulosti, aj v súčasnej dobe sú právne názory a právna prax na právnu subjektivitu cirkví a cirkevných právnických osôb, či už verejných alebo súkromných, založených podľa cirkevného práva rôzne. V slovníku verejného práva československého (1934) sa dočítame, že cirkvi právnickými osobami boli. Avšak Antonín Hobza tvrdí, že: „ celá katolícka cirkev nie je v československej republike vôbec právnym subjektom.“ Práve názory sponchybnujúce subjektivitu cirkví vychádzajú z tejto Hobzovej filozofickej myšlienky, ktorá s právnou myšlienkou a s právnym základom nemá nič spoločné.

Snahy o riešenie majetkových vzťahov inak, než uznaním právnej subjektivity viedli k úmyselnému poštátneniu cirkvi a...⁹ k následným „neadekvátnym“ kompenzáciám zo strany štátu. Právna úprava potláčajúca vlastnícke práva v priebehu celého 20. storočia vyústila začiatkom 90. rokov do zakotvenia základných ľudských práv a to do ústavnej podoby. „Každý má právo vlastníť majetok. Vlastnícke právo všetkých vlastníkov má rovnaký zákonný obsah a ochranu.“¹⁰ Ústavné zakotvenie by malo zabrániť návratu obdobia právnej neistoty a byť zárukou ochrany skutočných a pravých hodnôt, medzi ktoré môžeme nepochybne radiť vlastnícke práva.

2.2 Právna subjektivita cirkví v 20. storočí

2.2.1 Právnické osoby v kanonickom práve

Codex Iuris Canonici (CIC/1983) definuje právnické osoby v knihe prvej, stati štvrtej a hlavne druhej. ...Persona iuridica je osoba umelá, abstraktná, vytvorená po vzore fyzickej osoby a právom získava konkrétnu podobu. Termín „morálna osoba“, ktorý sa skôr užíval pre právnické osoby sa dnes užíva len pre dve právnické osoby a to: Katolícku cirkev a Apoštolský stolec. Vznik právnickej osoby predpokladá sám zákon, právne ustanovenie, alebo zvláštne povolenie príslušného predstaveného, ktorý zvažuje ciele zhodné s poslaním cirkvi. Obdobne ako sekulárne právo má svoje systematické triedenie, tak aj kanonické

⁹ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: Revue církevního práva, str. 10-11

¹⁰ Čl. 11 odst. 1 ústavného zákona č. 2/1993 Sb.

právo rozlišuje medzi korporáciami a nadáciami, medzi verejnými a súkromnými osobami, medzi zoskupeniami (súbormi) osôb a vecí. Zoskupenia jednotlivcov sa ďalej delia na zborové a nezborové, v závislosti na potrebe plnenia úloh viacerými členmi alebo jedným (napr. farnosť: nekolegiálny súbor jednotlivcov)...¹¹ Zoskupenia vecí kánon definuje ako „zoskupenie vecí buď duchovných, alebo materiálnych“, naproti tomu sekulárne právo sa o súbore vecí len zmieňuje a pojem nedefinuje: „zástavou môže byť vec hnutel'ná, nehnuteľná, podnik, alebo iná vec hromadná, súbor vecí, pohľadávka alebo iné majetkové právo, pokiaľ to jeho povaha pripúšťa, atď., (obdobne viď § 156,158,160).“¹²

...Rozdiel medzi verejnými a súkromnými právnickými osobami spočíva v jednaní navonok. Štatutárnym orgánom verejnej právnickej osoby je ten komu to partikulárne cirkevné právo alebo stanovky priznávajú a súkromnú právnickú osobu zastupuje vždy osoba k tomu zmocnená stanovami. Kým verejné právnické osoby jedajú menom cirkvi, tak súkromné právnické osoby jedajú za seba, v medziach svojich stanov, ale nie menom cirkvi.

Existencia právnickej osoby sa odvíja od svojej prirodzenosti in perpetuum. Zánik kánon pripúšťa v dvoch smeroch, a to: právoplatným zrušením príslušným predstaveným, alebo ak 100 rokov nevyvíja žiadnu činnosť. Súkromná právnická osoba zaniká rozpustením (likvidáciou), tak ako určujú stanovky, alebo odňatím súhlasu cirkevnou autoritou, ktorá môže výkonom práv právnickej osoby poveriť fyzickú osobu. Prechod majetku zanikajúcej právnickej osoby sa neriadi len právom sekulárnym, svetským, ale aj stanovami. Ak by stanovky dispozície s majetkom neupravovali, automaticky pripadá majetok vyššej právnickej osobe, pri zachovaní vôle zakladateľov a darcov. Cirkevný majetok verejných právnických osôb neostáva bez vlastníka a ak by pominul konkrétny účel, na ktorý bol majetok darovaný, nastupuje obecný, generálny účel, na základe štatusového práva cirkvi. V praxi to má nasledovný význam: ak by zanikla farnosť, nemôže byť cirkevný majetok cirkvi odňatý, pretože sa nejedná o odúmrt' a majetok naďalej ostáva vo vlastníctve cirkvi. § 53 zák. č. 50/1874 r.z. stanovil, že, ak zanikne niektoré cirkevné spoločenstvo alebo

¹¹ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: Revue církevního práva, str. 7-8

¹² § 153 zákona č. 40/1964 Sb.

zriadenie, ktoré ma svoj vlastný majetok, prípadne tento majetok fondu náboženskému. K prechodu majetku nemusí dochádzať len v súvislosti so zánikom právnickej osoby ale aj s jej rozdelením, zlúčením. V takom prípade sa musí príslušná cirkevná autorita, ktorej rozdelenie náleží, postarať o dodržanie vôle zakladateľov a darcov a o zachovanie získaných práv. Majetok, majetkové práva, dlhy a iné záväzky musia byť rozdelené pomerne, t.j. podľa zásady spravodlivosti a dobra (c.122)...¹³

Pre úplnosť výkladu je vhodné ozrejmíť problematiku úpravy právneho úkonu. ...Úprava je obsiahnutá v kánonoch 124-128 a právny úkonom je jednanie fyzických alebo právnických osôb, ktorým sa zakladajú, rušia alebo menia právne vzťahy. Pre platnosť a prekážky právnych úkonov platia v cirkevnom práve analogické zásady ako v sekulárnom práve občianskom. Z dôvodu posilnenia platnosti právneho úkonu stanoví kánon 124 §2 právnu domnienku platnosti právneho úkonu, za predpokladu ak sú splnené všetky jeho vonkajšie náležitosti. Za neplatný sa považuje úkon vykonaný pod vplyvom vonkajšieho násillia. Nespravodlivo vyvolaná bázeň alebo podvod činí neplatným právny úkon len tam, kde to cirkevný predpis stanoví. V opačnom prípade sú aj takéto úkony platné s výnimkou prípadov, ak neboli rozsudkom cirkevného súdu na základe žaloby alebo z moci úradnej zrušené. Ďalšími dôvodmi neplatnosti úkonu je omyl a nevedomosť, a to v prípade ak sa týkajú podstaty splnenia úkonu a v prípadoch, kedy tak stanoví cirkevný predpis. Predpisy kanonického práva často uvádzajú výslovne vyjadrenú sankciu neplatnosti právneho úkonu pri konkrétnych prekážkach. V cirkevnom práve sú niektoré úkony predstavených viazané na súhlas, alebo radu kolégia, alebo skupiny osôb. Rozlišovanie medzi súhlasom, radou, je z hľadiska platnosti podstatný, pretože ak právo stanoví, že k úkonu sa vyžaduje konsenzus, ktorý si predstavený nevyžiada je takýto úkon neplatný. Pokiaľ si stačí vyžiadať radu dotyčných osôb, postačí k platnosti úkonu, aby boli osoby vypočuté a predstavený môže urobiť úkon i v rozpore s mienkou svojich radcov, pričom úkon je platný...¹⁴

¹³ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: Revue církevního práva, str. 8-9

¹⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Církevní právo, str. 94-95

2.2.2 Uznanie subjektivity do 1.11.1949

Základom právnej úpravy pre nadobudnutie a vlastníctvo majetku, bola úprava obsiahnutá v zákone 50/1874 r.z. Z citovaného zákona pojednávajú o imaní cirkevného majetku § 14 a § 38. Ustanovenie § 38 odst.2 zákona 50/1874 r.z. predpokladá, že subjektom vlastníctva je jednotlivá inštitúcia cirkvi. Otázkou právnej subjektivity Katolíckej cirkvi nám približujú ustanovenia § 14 a ustanovenia cirkevných predpisov. „Arcibiskupi, biskupi, biskupskí vikári majú spravovať vnútorné cirkevné záležitosti svojich diecéz podľa nariadení cirkevných, pokiaľ neodporujú štátnym zákonom.“ Platnými cirkevnými nariadeniami bol najskôr *Corpus Iuris Canonici* a o od roku 1917 *Codex Iuris Canonici (CIC/1917)*...¹⁵ „Konfesné zákony výslovne cirkvi priznali právo zriaďovať právnické osoby a vkladať do nich majetok. Zásada *nemo plus iuris transfere potest, quam ipse habent*, dokazuje, že vtedajšie zákony priamo uznávali právnu subjektivitu cirkvi ako celku.“¹⁶

2.2.3 Právna subjektivita od účinnosti zákona 218/1949 Sb.

...Zákon s účinnosťou od 1.11.1949, rušil obecnou generálnou klauzulou všetky predchádzajúce predpisy upravujúce právne pomery cirkví a náboženských spoločností. Východiskom pre zodpovedanie otázky zachovania alebo zrušenia existencie právnej subjektivity právnických osôb, t.j. cirkvi ako celku a právnických osôb vzniknutých je § 10 odst. 1 zákona 218/1949 Sb.: „Štát dozerá na majetok cirkví a náboženských spoločností“ Zákon jednoznačne týmto ustanovením priznal právnu subjektivitu cirkvám ako takým...¹⁷ Po prijatí nového občianskeho zákonníka 141/1950 Sb., ustanovenie § 563 jasne a zreteľne stanovilo, že: „Spôsobilosť k právam a povinnostiam právnických osôb, ktoré doposiaľ trvajú zostáva až do novej zákonnej úpravy nedotknutá.“¹⁸ ...Nová právna úprava 40/1964 Sb. rovnako ako predchádzajúca neruší právnu subjektivitu. Nedostatok úpravy občiansko-právnych vzťahov vďaka generálnej klauzule zákona 218/1949 Sb. bol riešený ustanovením

¹⁵ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: *Revue církevního práva*, str. 7-12

¹⁶ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: *Revue církevního práva*, str. 12

¹⁷ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: *Revue církevního práva*, str. 12-13

¹⁸ § 563 odst. 1 zákona č. 141/1950 Sb.

§ 853 občianskeho zákonníka a to na základe analógie a judikatúry súdu. Najvyšší súd dospel v dvoch svojich rozhodnutiach k rovnakému názoru a to, že kostoly a benefícia majú právnu subjektivitu. (sp.zn.1 Ec 73/75 a sp. zn. 365/57). Vedľa týchto dvoch publikovaných rozhodnutí sa súdy zaoberali otázkou „existencie“ cirkví vo svojich stanoviskách vydávaných pre usmernenie súdnej praxe, v ktorých je cirkev považovaná za organizáciu podľa § 488 zákona 40/1964 Sb., na základe, ktorého do občiansko-právnych vzťahov vstupujú aj iné organizácie než socialistické. (sp. zn. Cpj. 196/66, sp. Zn. NcS 79/67). Názor pretrváva a nemení sa ani po 20 rokov, kedy stanovisko najvyššieho federálneho súdu konštatuje, že do cirkevného majetku bol zahrňovaný majetok kostolov, rádov a kongregácií, iných cirkevných nadácií, cirkevných fondov a pritom „subjektom týchto jednotlivých druhov cirkevného majetku boli uvedené jednotlivé inštitúcie cirkví“ (sp. zn. Cpjf 82/82).

2.2.4 Právna subjektivita od 1.9.1991

Zákonná úprava č. 308/1991 Sb., o slobode náboženskej viery a postavenia cirkví a náboženských spoločností priznáva cirkvám ako celku právnu subjektivitu, pričom obdobne ako zákon 50/1874 r.z. odkazuje na vnútorné predpisy cirkví...¹⁹ ...Cirkvi a náboženské spoločnosti sú právnickými osobami. K návrhu na registráciu sa prikladá dokument zakladanej cirkvi alebo náboženskej spoločnosti (štatút, stanovy apod.), z ktorého musí byť zrejmé, ktoré útvary majú právnu subjektivitu a v akom rozsahu a kto je oprávnený ich menom jednat'...²⁰

Za zmienku stojí dodať, že zákon počas svojej viac ako desaťročnej účinnosti nebol novelizovaný a nahradený je až novou úpravou 3/2002 Sb., pričom názov pôvodného zákona z roku 1991 zostal nezmenený.

¹⁹ CZERNIN, Jan; Majetková práva obročí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes, in: Revue církevního práva, str. 13

²⁰ § 4 a § 13 zákona č. 308/1991 Sb.

3. Financovanie cirkví v českých zemiach v 20. storočí

Samotnú problematiku financovania cirkví v českých zemiach v storočí 20. nie je možné obsiahnuť do určitého časového výseku a to pre dôvod, ktorý spomínam v úvode diplomovej práce.

Financovanie cirkví je možné označiť ako financovanie „kombinované, pretože činnosť jednotlivých cirkví bola financovaná z niekoľkých zdrojov. V priebehu 20. storočia sa dôležitosť niektorých zdrojov zvýraznila, iné boli naopak zatlačené do pozadia.“²¹...Za významné zdroje financovania považujeme: výnosy náboženských fondov, výnosy vlastného majetku, príspevky poskytované štátom, popr. obcami a zbierky, dary, príspevky členov cirkví...²² „Historickú tradíciu“²³ zdrojov financovania cirkvi, je možné rozšíriť o ďalší piaty zdroj financovania a to o „náhrady za sekularizovaný cirkevný majetok.“²⁴ Petr Bradáč sa vo svojom článku „o financovaní cirkví v českých zemích“ zmieňuje o štyroch základných zdrojoch financovania, zatiaľ čo Jiří Rajmund Tretera v knihe „Stát a cirkve v České republice“ o piatich zdrojoch. Piatym zdrojom bola náhrada za sekularizovaný cirkevný majetok, t.j. ...náhrada za odcudzený cirkevný majetok, kde najstaršou formou bola „cassa salis, t.j. poskytovanie cla z dovážanej soli českým diecézám na základe konkordátu medzi Apoštolským stolcom a Českým kráľovstvom z roku 1630. Šlo o odškodnenie cirkvi za to, že v tej dobe nedošlo k reštitúcii majetku...“²⁵ Vo vzťahu k druhému autorovi, ako piaty zdroj by sa dali považovať „majetkové reštitúcie“²⁶, ktorými sa zaoberá v 4. kapitole svojho článku : „Financování církví v českých zemích ve 20. století“ a neradí ich medzi základné zdroje financovania. Aby sme mohli hovoriť o reštitúcii, tak v prvom rade musel byť majetok cirkvám zabraný, čo v priebehu 20. storočia môžeme vidieť na viacerých príkladoch ako napr. na pozemkových reformách, (kap.2.6) na znárodňovacích dekrétach prezidenta republiky (kap.2.7), alebo na

²¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 79

²² BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 81

²³ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 120

²⁴ Ibid.

²⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 122

²⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 105

„rozpredaji“ majetku rádu a kongregácií darovacími zmluvami na československý štát v rokoch 1955-1989 (kap.2.1.1).

3.1 Výnosy náboženských fondov

„Na prvom mieste je možné uviesť výnosy náboženských fondov. Tento zdroj financovania sa ale týkal len Katolíckej cirkvi.“²⁷ „Šlo o zdroj príjmov z majetku vzniknutého kombináciou majetku cirkevného a z odvodov zo soľnej pokladne, t.j. cla, určeného pre cirkev v náhradu za nereštituovaný majetok (do roku 1848).“²⁸ Podrobne o príjmoch a výdajoch náboženských fondov v kapitole: 2.1.2.

Náboženské fondy „nie sú majetkom ani štátnym ani cirkevným. Boli to zvláštne inštitúcie verejnoprávneho charakteru, ktoré boli riadené orgánmi verejnej správy s určením pre podporu Katolíckej cirkvi.“²⁹ Najvyšší správny súd vymedzil právne postavenie náboženských fondov „obdobne“ v jednom zo svojich judikátov. „Náboženská matica je verejným fondom s právnou subjektivitou. Nie je organizačnou súčasťou rímskokatolíckej cirkvi, ani štátnym fondom. Ide o zvláštny samostatný subjekt, ktorého účelom je správa časti majetku rímskokatolíckej cirkvi a výnosov z neho, a to pre potreby rímskokatolíckej cirkvi.“³⁰ Pre porovnanie stojí za zmienku spomenúť „iného náhľadu a to ríšskeho súdu rakúskeho, ktorý jednotlivé náboženské fondy nepovažoval za samostatné právnické osoby, ale iba za majetkové súbory, fondy v štátnej správe.“³¹

3.1.1 Historický prehľad

„Zemské náboženské fondy, nazývané tiež náboženské matice, t.j. fond český a fond moravsko-sliezsky boli založené dvoma kabinetnými listami cisára Jozefa II zo dňa 27.2. a 11.3.1872.“³² Práve druhý kabinetný list je považovaný za vznik matice: „Život vstúpila

²⁷ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 79

²⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 122

²⁹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 88

³⁰ Sb.rozh.NSS, Sp. Zn./ Čj.: 5 A 35/2002 – 73,

³¹ MATERKA, Zdeněk; Náboženské fondy, in: Slovník veřejného práva čs., str. 692

³² BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 81

na základe najvyššieho kabinetného listu zo dňa 11.3.1872³³ „Prvý dokument je krátky a cisár Jozef II v ňom uvádza, že chce venovať celé imanie zrušených kláštorov na zriadenie náboženskej a farskej kasy. Druhý dokument stanoví spôsob, akým má byť utvorené základné imanie novo vzniknutej náboženskej a farskej kasy.(v dražbe mali byť predané kláštorne budovy, kostoly, kaplnky, statky, pozemky, lesy, domy atď., a takto získaný výťažok mal po zaplatení dlhov prejsť do náboženskej a farskej kasy).“³⁴ „Bohoslužobné predmety, kostolné ozdoby, obrazy, prádlo, kríže, svietniky, mali byť podľa potreby rozdelené chudobným farám alebo novo zriaďovaným kaplnkám.“³⁵ „Náboženské fondy v monarchii boli povinné si vzájomne vypomáhať a v prípade, keď prostriedky jednotlivých fondov nestačili na úhradu nákladov, mal pomôcť štát.“³⁶ „Až do roku 1885 nedostávali zemské náboženské fondy žiadny štátny príspevok a majetok náboženských fondov bol výlučne cirkevného pôvodu.“³⁷ Príspevok poskytovaný náboženským fondom nazývaný ako „kongrua, mal charakter nevratnej pôžičky“³⁸ Ku kongruie a jej význame pojednávam v kapitole 2.3. Inflácia roku 1811 mala za následok znehodnotenie majetku náboženských fondov a „aby boli schopné plniť úlohy spojené s ich poslaním poskytoval im štát zálohy,“³⁹ a „štátne pôžičky, ktoré však museli byť a boli prednostne splácané v rokoch, kedy náboženské fondy vykázali prebytok.“⁴⁰

Na základe zákona „o organizácii politickej správy“⁴¹ z roku 1927, účinnosť nadobudol 1.7.1928, došlo k naplneniu litery zákona a to § 9 : „Morava a Sliezske sa zlučujú v zem Moravsko-sliezsku, táto preberá celé imanie, fondy, majetkové práva i záväzky oboch zemí.“⁴² Zákonom mala byť naplnená správna reforma, ktorá pre „prvky starej, recipovanej

³³ KINDL, Vladimír; Náboženská matice, zrušení, likvidace, zánik?, in: Pocta Prof. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narodeninám, str. 158

³⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 81

³⁵ KINDL, Vladimír; Náboženská matice, zrušení, likvidace, zánik?, in: Pocta Prof. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narodeninám, str. 160

³⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 82

³⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 122-123

³⁸ Ibid.

³⁹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 83

⁴⁰ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 122

⁴¹ zákon č. 125/1927 Sb. z. a n.

⁴² § 9 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n.

verejnej správy s novými dielčimi úpravami⁴³ si vyžadovala „unifikáciu verejnej správy.“⁴⁴ Vytvoril sa tak subjekt, ktorý „ od apríla 1929 nebol totožný s pôvodne založeným fondom. Nie sú však dôvody pochybovať o tom, že bol právnym nástupcom so všetkými právami a povinnosťami.“⁴⁵

V 50. rokoch 20. storočia so zmenou režimu silnejú snahy o zrušenie fondov. Prvým bol zákon 218/1949 Sb., o hospodárskom zabezpečení cirkvi a náboženských spoločností zriadených štátom, ktorý v §14 rušil všetky predchádzajúce predpisy týkajúce sa cirkvi. „Všetky právne predpisy, ktoré upravujú právne pomery cirkvi a náboženských spoločností sa zrušujú.“⁴⁶ Avšak zákon sa „existencie náboženských fondov nedotkol. I naďalej zostáva zachovaný český fond a fond moravsko-sliezsky.“⁴⁷ Negatívny dopad má zákon na „odobranie práv a povinností a predovšetkým príjmov a výdajov, pretože právna úprava príjmov a výdajov bola derogáčnym ustanovením §14 zrušená.“⁴⁸ Druhým zákonom, ktorým mali byť fondy zrušené bol zákon o krajskom zriadení 280/1949 Sb.: „Zem Česká a Moravsko-sliezka ako zväzky ľudovej správy zanikajú uplynutím dňa 31.12.1948.“⁴⁹ „Imanie a fondy oboch zemí spravuje a zlikviduje ministerstvo vnútra spolu s ministerstvom financií.“⁵⁰ „K likvidácii“ nakoniec nedochádza, avšak k zlúčeniu áno. „V júni 1950 sa vytvoril Náboženský fond v Prahe, ktorý sa stal právnym nástupcom zlúčeného českého, moravsko-sliezskeho náboženského fondu a náboženskej základiny na Slovensku“⁵¹ „ V skutočnosti sa právne vytvorený jediný fond nevytvoril a v priebehu roka 1950 sa utvorili dva fondy: v júni Náboženský fond v Prahe a v októbri Slovenský náboženský fond v Bratislave. Náboženský fond v Prahe niesol od 10.7.1951 názov Náboženská matica v Prahe.“⁵²

⁴³ MALÝ, Karel a kolektiv; Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, str. 381

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ KINDL, Vladimír; Náboženská matice, zrušení, likvidace, zánik?, in: Pocta Prof. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narodeninám, str. 166

⁴⁶ § 14 zákona č. 218/1949 Sb.

⁴⁷ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 83 - 84

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ § 39/1 zákona č. 280/1948 Sb.

⁵⁰ § 39/2 zákona č. 280/1948 Sb.

⁵¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 84

⁵² KINDL, Vladimír; Náboženská matice, zrušení, likvidace, zánik?, in: Pocta Prof. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narodeninám, str. 164-165

Dozor nad fondmi a ústrednú správu mal na starosti Štátny úrad pre veci cirkevné (SÚC), zriadený zákonom 217/1949 Sb., o zriadení Štátneho úradu pre veci cirkevné, „ktorým bol položený základ pre prísny štátny dozor nad cirkvami a náboženskými spoločnosťami.“⁵³ Práve SÚC prišiel k „zaujímavému“ názoru, že „majetok rádov a kongregácií je po vyhnaní rehoľníkov opustený a preto je možné na neho uvaliť národnú správu podľa dekrétu prezidenta republiky č 5/1945 Sb. V rokoch 1955-1989 Náboženská matica darovacími zmluvami prevádzala bezplatne majetok rádu a kongregácií na československý štát,“⁵⁴ ktorý po revolúcii v roku 1989 a zmene režimu sa snaží získať späť a vedie viacero súdnych sporov, kde mala byť otázka platnosti prevodu jednoznačne a vo všetkých konkrétnych prípadoch doriešená.“⁵⁵

Matica však svoju činnosť v „období demokracie“ nevyvíja dlho a „k zrušeniu Náboženskej matice dochádza rozhodnutím ministra kultúry ČR č.1/2002.“⁵⁶ „V rozhodnutí bolo uvedené, že Ministerstvo kultúry ČR ako ústredný orgán štátnej správy pre záležitosti cirkví a náboženských spoločností podľa čl. IV, odst. 1 Štatútu náboženskej matice zo dňa 9.12.1998 ju zrušuje dňom 1.3.2002.“⁵⁷ Zrušenie je natoľko problematické, že „spolu s ústavnou sťažnosťou bola podaná i správna žaloba.“⁵⁸

3.1.2 Príjmy a výdaje náboženských fondov

V úvode tejto druhej kapitoly sa zmieňujem stručne o príjmových zdrojoch tvoriaci výnos náboženských fondov. V tejto podkapitole podrobnejšie rozoberiem zdroje príjmov a zdroje výdajov. Čo sa týka príjmov tak „šlo o zdroj príjmov z majetku vzniknutého kombináciou: 1.majetku cirkevného, a to: a) majetok kláštorov zrušených za vlády cisára Jozefa II, t.j. prenájom niektorých nehnuteľností a výnosy finančných prostriedkov získaných z predaja kláštorného majetku a za b) interkalárne príjmy z obročí odvádzaných cirkvou, t.j. výnosy

⁵³ TRETERA, Jiří Rajmund; Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950, in: HANUŠ, Jiří / STRÍBRNÝ, Ján; Stát a církev v roce 1950, str. 26

⁵⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 85-86

⁵⁵ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; Církev postrach státu, in: Časopis pro právní vědu a praxi 10/2 str. 173

⁵⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 86

⁵⁷ ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; Církev postrach státu, in: Časopis pro právní vědu a praxi 10/2 str. 173

⁵⁸ Ibid.

obročí získaných cirkvou po dobu ich uvoľnenia (vakancie) a z ďalších odvodov cirkevných subjektov na základe zákona č. 51/1874 r.z.

2.odvodov zo soľnej pokladne, t.j. cla určeného pre cirkev v náhradu za nereštituovaný majetok (do roku 1848)⁵⁹

1.Predaj kláštorného majetku predstavoval predaj „budov, pozemkov a priznaných práv (výčapných a pod.).“⁶⁰ „Podľa zákona č. 50/1874 r.z., o vnútorných pomeroch Katolíckej cirkvi mali ísť všetky príjmy z uvoľnených benefícií do náboženských fondov.“⁶¹ „Príjmy z uprázdnených prebend svetských duchovných jdou do náboženského fondu.“⁶² Ďalším príjmovým zdrojom podľa zákona 51/1874 r.z. boli príspevky, ktoré „náboženské fondy získavali od cirkevných subjektov, t.j. ktoré platili povinne držitelia cirkevných obročí a rehoľnej komunity.“⁶³ „Majetníci cirkevných prebend a rehoľní komunity či spoločenstva povinni jsou dávatí nížepoložené příspěvky k náboženskému fondu na zapravení potřeb na účely katolické církve, zvláště na zlepšení příjmů duchovenstva na vinici Páně pracujícího předpisy posavadními vyměřených.“⁶⁴ Od príspevkov treba odlišovať štátne príspevky a zálohy. „Štátne príspevky boli poskytované najskôr ako zálohy na vyrovnanie schodku nevyrovnaného hospodárenia. Tieto zálohy mali fondy vrátiť v období, kedy ich hospodárenie vykazovalo kladný zostatok. S prijatím kongruového zákona v roku 1885, sa hovorí o štátnych dotáciách, ktoré boli nevratné, pretože neexistovalo zákonné ustanovenie, ktoré by ich náboženským fondom prikazovalo vrátiť.“⁶⁵

2. ...Dekrét Jozefa II z 28.6.1782 zrušil tzv. soľnú pokladňu a previedol prírážku vo výške sedem a pol grajciarů z každého centu soli spotrebovaného v Čechách dekrétom z 11.8.1782 na český náboženský fond...⁶⁶

Ak na jednej strane vystupujú príjmy, tak strane druhej musia vystupovať výdaje „K výdajom dochádza na základe právnych noriem a na základe rôznych opatrení

⁵⁹ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 122

⁶⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 89

⁶¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 90

⁶² § 59 zákona č. 50/1874 r.z.

⁶³ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 90

⁶⁴ § 1 zákona č. 51/1874 r.z.

⁶⁵ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 90-91

⁶⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 89

zavádzaných štátnou správou. Za najznámejšie výdaje sú považované tie, ktoré boli vydávané na dorovnanie kongruy katolíckych duchovných. Neskôršie na základe kongruových zákonov, bola kongrua dorovnávaná na stanovenú hranicu všetkým osobám, ktorých sa tieto zákony dotýkali.⁶⁷ „O právne normy sa opierali aj výdaje : na penziu duchovných, na platy a penzie profesorov pri diecéznych teologických učilištiach, na tzv. stolný titul, na podpory žobravým rádom a rôznym rehoľníkom, na bremená vyplývajúce z patronátu a na režijný príspevok platený v štátnej správe za obstarávanie agendy náboženských fondov.“⁶⁸ ...V prípade opatrení zavádzaných štátnou správou medzi výdaje radíme: dotácie biskupom, schodky kňazských seminárov, príspevky na platy profesorom teologických fakúlt v Prahe a Olomouci, príspevky na zvláštne účely duchovnej správy všeobecnej a zvláštnej (v nemocniciach), príspevky na rôzne konkurenčné výdaje, podpory na liečenie a výpomoci...⁶⁹ Zákonom 218/1949 Sb., o hospodárskom zabezpečení cirkvi boli „ náboženské fondy zbavené týchto príjmov a výdajov.“⁷⁰ „Akékoľvek záväzky prispievať na účely cirkvi, ich zložiek, komunit, ústavou, nadácií, kostolov, obročí a fondov opierajúcich sa o patronát alebo iné právne dôvody alebo dlhodobé zvyklosti, zanikajú.“⁷¹ Po zbavení príjmov a výdajov zostal v majetku náboženských fondov iba majetok, ktorý bol tvorený „vkladmi, cennými papiermi, budovami, pozemkami, apod.“⁷² Výšku majetku náboženských fondov, hnutel'ného a nehnuteľného, tabuľkovo uvádzam v prílohe č. 1.

3.2 Výnosy vlastného cirkevného majetku

...Tak ako v minulosti, tak aj v dnešnej dobe sa stretávame s názorom, že cirkev žiadny majetok v skutočnosti nevlastnila, pretože jej majetok mal verejnoprávny charakter a práve z tohto dôvodu štát mal právo voľne disponovať s týmto majetkom...⁷³ Názory „predstaviteľov štátu“ sa snažia ospravedlniť pochybenia svojich predchodcov a legitimovať zaberanie majetku, ktorý štátu nepatrí. „Zabúda sa však na to, že

⁶⁷ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 89

⁶⁸ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 92

⁶⁹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 92

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ § 31 zákona č. 218/1949 Sb.

⁷² BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 92

⁷³ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 121

verejnoprávny nie je to isté čo štátne.“⁷⁴ „Cirkevný majetok ale nie je spravidla vo vlastníctve cirkvi ako celku, ale vo vlastníctve jednotlivých cirkevných právnických osôb, ako sú napr. kostoly, fary, zádušie, benefícia, rády, kongregácie, nadácie u Katolíckej cirkvi alebo jednotlivé zariadenia či náboženské obce u cirkvách nekatolíckych.“⁷⁵ Majetok jednotlivých cirkevných právnických osôb vychádzal predovšetkým z „kapitálového vkladu predkov.“⁷⁶ Bol získavaný, pre právo typickými nadobúdacími spôsobmi a to: „darovaním, odkazmi, kúpou (peniaze na kúpu boli získavané z výsledkov hospodárenia alebo z peňažných darov od veriacich.“⁷⁷ ...Práve na základe práva prirodzeného a pozitívneho môžu nie len fyzické osoby, ale aj právnické osoby, t.j. aj cirkev nadobudnúť časný majetok všetkými spôsobmi. (viď kapitola 1)..⁷⁸

Ako som už spomínal, majetok nebol vo vlastníctve cirkvi, ale vo vlastníctve jednotlivých cirkevných osôb a považujem za vhodné priblížiť štruktúru cirkvi a tým aj jednotlivé „právnické osoby“. ...Vedľa základnej štruktúry cirkvi existuje ešte zvláštna , ktorú vytvárajú spoločenstvá evanjeliových rad. Základnej štruktúre je venovaná druhá časť knihy CIC/1983 „De populo Dei“ nazvaná Hierarchické zriadenie cirkvi (De Ecclesia constitutione hierarchica). Právnej úprave zvláštny štruktúry je venovaná tretia časť druhej knihy CIC/1983...⁷⁹

Farnosť – ...je ex lege vždy právnickou osobou, typu ktorý sa nazýva súbor osôb (universitas personarum). Jedná sa o spoločenstvo kresťanov katolíkov, ktoré je natrvalo zriadené a je pod vedením diecézneho biskupa zverené farárovi ako jeho pastierovi. Na základe správneho aktu, ktorý vydáva diecézny biskup mu náleží farnosť zriadiť, zrušiť alebo meniť. Rozlišujeme farnosti teritoriálne a osobné, ktoré sa môžu navzájom prekrývať. O farnosti sa tiež hovorí ako o „farských obciach“ , i keď pri vzhladnutí do histórie bol skôr zaužívaný výraz farská osada...⁸⁰

⁷⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 121

⁷⁵ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 80

⁷⁶ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 120

⁷⁷ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 80

⁷⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo, církevní právo, str. 271

⁷⁹ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo, církevní právo, str. 152

⁸⁰ Ibid.

Kostol – má dva základné významy. ...Kostol, ako budova zasvätená bohoslužbe a kostol, ako právnická osoba. V prvom prípade sa jedná o výraz, ktorý používa cirkev pre budovu, v ktorej sa členovia cirkvi zhromažďujú k bohoslužbám. Za povšimnutie stojí pripomenúť, že slovo kostol je odvodené z latinskej slova castellum t.j. hrad. Kostol je nahradzovaný inými výrazmi ako napr. pre kostol katedrálnej t.j. biskupský alebo arcibiskupský sa užíva výraz katedrála alebo dóm, pre kostol na pútnickom mieste svätyňa a väčším kostolom sa vraví chrámom, ale v žiadnom prípade sa nejedná o kvalitatívne odlišenie. Od kostola je nutné odlíšiť kaplnku, malý kostolík alebo sakrálnu miestnosť vo väčšej budove určenej k bohoslužbám. V druhom prípade sa jedná o právnickú osobu, súbor vecí, ktorý má právnu subjektivitu. Právnickú osobu kostol tvorí: budova kostola, pozemok na ktorom budova stojí a ďalšie majetkové podstaty, ktoré ku kostolným budovám náležia....⁸¹ „V CIC/1983 nie je kostol ako právnická osoba výslovne upravená, avšak nie je ani zrušená. O právnickej osobe –kostol sa výslovne zmieňoval CIC/1917“⁸²

Benefícium - ...obročia, t.j. fond spojený vždy s určitým konkrétnym cirkevným úradom. Zmieňuje sa o nich kánon 1272, podľa ktorého majú biskupi riadiť správu benefícia jednotne a to v súlade s normami Apoštolského stolca...⁸³

Rády a kongregácie – „ v novom zákone nachádzame na niektorých miestach výzvy jednotlivcom aby rozdali majetok, zostali slobodnými a nasledovali Ježiša Krista. Katolícka cirkev nazýva tieto výzvy evanjeliovými radami a vidí v nich základy kanonicky potvrdeného života jednotlivcov i právne konštituovanie spoločenstiev vo vnútri cirkvi, ktoré sa nazývajú rehoľnými a ďalších spoločenstiev , ktoré sa im podobajú.“⁸⁴ ...Od rehoľných rádov sa menej prísnymi príkazmi rehoľnej kázne a odlišnosťami v charaktere sľubov odlišujú práve rehoľné kongregácie. Vznikajú od počiatku novoveku, kým počiatky rádov spadajú do druhej polovici 3.storočia. Ďalšie zakladané spoločenstvá sú ústavy a spoločnosti polo- rehoľné, ktoré sú v niektorých smeroch rádom podobné ale i odlišné. CIC/1983 medzi inštitútmi zasväteného života (rehoľné a sekulárne- svetské inštitúty)

⁸¹ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo, církevní právo, str. 11

⁸² TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo, církevní právo, str. 272

⁸³ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo, církevní právo, str. 271

⁸⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo, církevní právo, str. 189-190

a spoločnosťami apoštolského stolca. Spoločnosti sa ďalej delia na mužské a ženské, pápežského a diecézneho práva, klerické, laické a zmiešané spoločenstvá...⁸⁵

Nadobudnutie majetku, či už darovaním, odkazmi alebo kúpou, bolo jedným zo spôsobov ako cirkev získavala vlastný majetok. ...Zbožný odkaz (*voluntas pia*) je právny úkon, ktorým sa cirkvi odkazuje nejaký majetok. Majetok odkázaný medzi živými t.j. *inter vivos* alebo pre prípad smrti – *mortis causa* (dedičstvo). Vykonávateľom všetkých odkazov je ordinár a to spravidla miestny ordinár, ktorý plnenie podmienok odkazov kontroluje pri svojich vizitách. Majetok, ktorý bol darovaný na určitý účel nesmie byť použitý na iný, s výnimkou prípadu povolenia vyššej cirkevnej autority. Cirkev nie je povinná dary prijímať, najmä ak nie sú určené na dielo „zbožnosti a lásky“...⁸⁶ „Na základe zbožných odkazov vzniká režim zbožných založení (*fundatio pia*). *Fundatio pia* je: A) právnickou osobou typu vecného súboru, zriadená odkazom živej osoby, alebo ako dedičstvo za účelom aby plnila určitú úlohu zbožnosti, apoštolátu alebo dobročinnosti (*autonómne*) a B) majetok, ktorý bol daný cirkevnej verejnej právnickej osobe, aby z jeho výťažku bol dlhodobo poskytovaný *stipes* (kap.3.3.1) pre slúženie omší na donátorom stanovený úmysel (*neautonómne fundace*).“⁸⁷ ...Darovanie na úmysel za duše zomrelých sa skôr nazývali *zadušia*. Niektoré *fundace* sú nadáciami v zmysle sekulárneho práva a iné zase nie. K zriadeniu cirkevnej nadácie sa vyžaduje rozhodnutie príslušnej cirkevnej autority a takáto nadácia má vlastnú právnu subjektivitu. Od *fundatio pia* treba odlišovať *fiduciu*, t.j. zástavu, kde majetok je prijímaný k opatrovaniu a v prípade predchádzajúceho kánonu CIC/1917 mohol takúto zástavu prijať len klerik alebo rehoľník. Zmluvné zjednanie týkajúce sa podmienky zákazu oznámenia prijatia zástavy ordinárovi, má za následok nemožnosť prijatia takejto zástavy....⁸⁸

⁸⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo, církevní právo*, str. 190-191

⁸⁶ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo, církevní právo*, str. 275

⁸⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo, církevní právo*, str. 275

⁸⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo, církevní právo*, str. 276

3.3 Kongruové a dotačné príspevky poskytované štátom

3.3.1 Kongrua

...Pojem „kongrua“ môžeme chápať v dvojakom zmysle: širšom a užšom. Pohľad práva kanonického a práva konfesného je základom pre rozdelenie náhľadu. Ak nazeráme na pojem kongrua z pohľadu práva kanonického, teda v širšom zmysle, tak ním rozumieme...⁸⁹ „doplnenie výživného pre časť katolíckeho duchovenstva nezaistenú výnosmi z obročieho majetku, alebo zaistenú len nedostatočne, ktorá bola vyplácaná z majetku zemských náboženských fondov.“⁹⁰ „Konfesné právo ju chápe ako určité existenčné minimum, ktorého by mala cirkevná kongrua dosahovať.“⁹¹ „V právnickej terminológii sa kongrua vžíla pre označenie existenčného minima, nepostrádateľného k slušnému živobytiu duchovného s ohľadom na jeho postavenie“⁹² Dôvodov, ktoré viedli k zavedeniu kongruového zákonodarstva v 19. storočí, ktoré na základe recepčnej normy sa stávajú súčasťou československého právneho poriadku je niekoľko, napr. medzi „ne“ môžeme radiť to, že ...na prelome 18. a 19. storočia dochádza k zakladaniu nových farností i keď nebol dostatočný majetok, ktorý by zaistil slušnú výživu duchovných, ktorí v týchto farách pôsobili a ďalším dôvodom boli postupné štátne konfiškácie majetku jednotlivých cirkevných osôb, ktorých výnosy by boli použité práve na hmotné zabezpečenie duchovných....⁹³ V knihe „Stát a cirkve v Českej republike“ s odkazom na Vratislava Buška je jeden z dôvodov potreby legislatívnej úpravy nedostatok kňazov: „snahy po úprave tejto otázky sú vyvolané najmä stále rastúcou biedou a nedostatkom kňazstva“⁹⁴ ...Netreba zabúdať, že kongruové zákony sa týkali len cirkvi katolíckej a pravoslávnej...⁹⁵, a preto „iba tieto dve cirkvi boli v českých zemiach cirkvami kongruovými.“⁹⁶ ...Štát sa zaväzoval dopĺňovať príjmy kňazov v katolíckej (t.j. rímskokatolíckej, gréckokatolíckej a

⁸⁹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 107

⁹⁰ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v Českej republike, str. 123

⁹¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 107

⁹² KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 292

⁹³ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 107

⁹⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v Českej republike, str. 32

⁹⁵ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 107-108

⁹⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 107

arménskokatolíckej) duchovnej správe a II. kongruovým zákonom aj cirkvi pravoslávnej. Na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi bol počet kongruových cirkví bohatší o ďalšie: Evanjelickú cirkev augsburského vyznania, Reformovanú kresťanskú cirkev a Náboženské židovské obce...⁹⁷

Ako som spomínal v úvode podkapitoly, tak „prvá republika prevzala kongruové zákony a vykonávacie predpisy“⁹⁸ a to „v záujme spoločenskej stability“⁹⁹, ktoré boli postupne novými prijatými zákonmi menené, a to zákonom č. 122/1926 Sb. z a n., o úprave platov a duchovenstva cirkví a náboženských spoločností, aby následne zákonom 218/1949 Sb., o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločnostiach štátom, boli zrušené. Dôvodom pre zrušenie a prijatie nového zákona, bola zmena režimu, ktorý si chcel cirkev držať pod drobnohľadom: „komunistický režim týmto zákonom zaviedol systém hmotného zabezpečenia duchovných, ktorý mu dával nástroje k ovládnutiu nie len jednotlivých duchovných, ale aj celej cirkvi.“¹⁰⁰ Z krátkeho náčrtu histórie vyplýva, že legislatíva upravujúca kongruu spadá nielen do 20. storočia a pokladám za dôležité priblížiť vývoj legislatívy aj z obdobia Rakúsko-Uhorska, pričom zlomovým rokom je rok 1926, ktorý prináša novú, „vlastnú“ úpravu kongruy.

Vývoj legislatívnej úpravy pred rokom 1926

„Kongruou sa začala zaoberať rakúska vláda ešte ku konci XVIII storočia,“¹⁰¹ kedy ...za vlády Jozefa II bol položený základ kongruálnemu systému vznikom náboženských fondov. Náboženské fondy doplňovali kongruu avšak iba u duchovenstva na farách, ktoré boli novo zakladané. Duchovným na starých farách náležala náhrada škody za skrátenie ich príjmu. Na starých farách činila kongrua 300 zl., pre pomocného duchovného 150 zl. a na farách nových pre farára 400 zl. a pre kaplána 200 zl. ročne. Prvý provizórny zákon 47/1885 r.z., odstránil rozdiel medzi starými a novými farami a priznal v zásade všetkým nárok na doplnok kongruy z náboženského fondu. Náboženským fondom bola na tieto účely

⁹⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 123

⁹⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 123

⁹⁹ MALÝ, Karel a kolektiv; Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, str. 320

¹⁰⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 108

¹⁰¹ BUŠEK, Vratislav a kolektiv; Československé církevní zákony, str. 1449

poskytovaná nevratná štátna dotácia. Zákon neprináša zlepšenie hmotného zabezpečenia duchovných a v praxi sa vyskytujú nejasnosti, ktoré neodstránila ani judikatúra Najvyššieho súdu a ani Najvyššieho správneho súdu. Kým bol vydaný definitívny kongruový zákon, bol provizórny dva krát novelizovaný a to zákonmi č. 65/1980 r.z., a 16/1894 r.z., o zvýšení kongruy pre systematizovaných pomocných duchovných, exponovaných na služobných miestach, ležiacich mimo sídlo farského úradu...¹⁰² ...Provizórny zákon bol vykonaný ministerskými nariadeniami č.99/1885 r.z., nahradený min. nariadeniami 7/1890 r.z., 170/1885 r.z. a 107/1886 r.z. (obe tieto min. nariadenia zostali v platnosti i po vydaní kongruového zákona 176/1898 r.z. a zrušené až vládnym nariadením 124/1928 Sb. z. a n.) Provizórny zákon je zrušený zákonom č.176/1898 r.z., ktorý je vykonaný ministerským nariadením 205/1898, pričom § 12 a 15 boli novelizované nariadením č.7/1904 r.z. Na provizórny kongruový zákon nadväzoval aj „nový zákon, ktorý upravoval dve kategórie duchovných, ktorým sa doplňoval ich najnižší príjem. Prvou kategóriou bol samostatný duchovný správca...“¹⁰³ ...,ktorý na základe kanonického dosadenia diecéznym biskupom majú právo a povinnosť v určitej cirkevnej obci vykonávať duchovnú správu, alebo ktorí sú diecéznym biskupom oprávnení samostatne vykonávať duchovnú správu ako lokálni kapláni, farskí vikári atd., pokiaľ miesto duchovnej správy je štátom uznané za samostatné.“¹⁰⁴ Druhou kategóriou „pomocného duchovného“, ktorým náležala kongrua boli tí duchovní: „ktorí samostatným duchovným správcom sú diecéznym biskupom so štátnym povolením pridaní, aby ich vo výkone duchovnej správy podporovali.“¹⁰⁵ V súčasnej dobe sa v literatúre stretávame s podobným a rozšírenejším delením: ...riadny duchovný správca, mimoriadny duchovný správca, pomocníci v správe farnosti...¹⁰⁶ Samotné delenie malo význam pre výšku vyplácania kongruy, ktorú zákon stanovil „rôzne podľa miest a zemí, kde duchovná stanica bola systematizovaná.“¹⁰⁷ Celkovú výšku kongruy v závislosti na umiestnení „duchovnej správy“ a v rozlišovaní duchovných správcov uvádzam v prílohe č.2. O doplnení najnižšieho príjmu duchovným

¹⁰² KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovných, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 293

¹⁰³ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 109

¹⁰⁴ § 1 zákona č. 176/1898 r.z.

¹⁰⁵ § 1 zákona č. 176/1898 r.z.

¹⁰⁶ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesi právo a církevní právo, str. 154-157

¹⁰⁷ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovných, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 293

rozhodoval politický zemský úrad na základe priznania príjmov a výdajov duchovnými, ktoré spočívali na niektorých zásadách, ktoré zákon presne stanovoval v § 4-7: „ Medzi príjmy boli počítané tieto požitky: a) výnos z pozemkov a pôdy v tej výške v ktorej je z príslušných pozemkov pre vymeranie dane pozemkovej ustanovený, b) výnos z nájomného z prenajatých budov podľa skutočnej výšky, odrážajúc zákonitú čiastku na udržiavanie budov a na amortizáciu, atď.... Ako výdaje: a) zemepanské dane z priznaných príjmov vyberané, zemské, okresné a obecné dávky a iné príspevky k účelom verejným na základe zákona platené, b) kancelárske výdaje na vedenie matrík...atď.“¹⁰⁸ Akousi poistkou proti tomu aby „priznania“ boli správne odovzdávané a nebolo na štáte nárokované viacej mali slúžiť zákonom stanovené sankcie a to vo výške zamlčanej sumy. „ Ak vyšlo najavo, že niektorý príjem, ktorý podľa predpisov mal byť priznaný a bol zamlčaný, alebo niektorý údaj vedome nesprávne započítaný, bude osobám zo správnosti priznania zodpovedným uložená peňažná pokuta až do tej sumy o ktorú bol fond náboženský alebo pokladňa štátna skrátaná.“¹⁰⁹

...Zákon sa ďalej napr. zaoberal odpočinkovými platmi duchovných správcov, platmi a odmenami po uprázdnených obročí. Kongrua sa v priebehu doby postupne zvyšovala a to zákonmi číslo 56/1907 r.z, 453/1917 r.z, 115/1918 r.z., 246/1920 Sb. z. a n. Prvý zákon zaviedol 8 päťročných služobných prídavkov (kvinkvenálek) po 100 korunách, ktoré boli započítateľné do penzie. Druhým zákonom priznané dávky mali zmierniť pomery spôsobené vojnou. Zákon z roku 1918 priznáva namiesto 8 prídavkov, desať po 200 korunách a posledná legislatívna úprava týkajúca sa zlepšenia životnej úrovne duchovných a zvýšenia kongruy z roku 1920 priznáva drahotné a nákupné prídavky a núdzovú výpomoc duchovným. Vyjadrenie v Kč pre jednotlivé prídavky vyzeralo nasledovne: drahotné prídavky 1200 Kč ročne, nákupné prídavky 500 Kč ročne a núdzová výpomoc 240 Kč ročne. Kongrua bola zákonom zvýšená o ročnú čiastku 1200 Kč. Mimo spomínané zákony je problematika zaopatrenia katolíckych duchovných predmetom úpravy aj ďalších zákonov, ako napr. 64/1920 Sb. z. a n., o zvýšení odpočinkových platov, 189/1920 Sb. z a n., ktorým sa upravujú platy profesorom diecéznych bohosloveckých učilíšť

¹⁰⁸ § 4 a § 7 zákona č. 176/1898 r.z.

¹⁰⁹ § 9 zákona č. 176/1898 r.z.

a predstaveným seminárov a napr. zákon č 245/1920 Sb. z. a n. pamätal na výkon vojenskej služby duchovných počas vojny, kde doba takto strávená, minimálne však 6 mesiacov, sa započítavala pre zvýšenie príjmu tak i výmeru odpočinkového. Pre úplnosť treba dodať, že za kongruálnu cirkev je považovaná aj cirkev pravoslávna, ktorá kongruu upravuje už roku 1853 a v zákonnej podobe provizórnym kongruovým zákonom č. 142/1887 r.z. Provizórny zákon pre pravoslávnu cirkev bol zrušený a nahradený zákonmi číslo 177/1898 r.z. a 116/1918 r.z....¹¹⁰

Legislatívna úprava po roku 1926

Zákon 122/1926 Sb. z. a n., o úprave plátov duchovenstva cirkví a náboženských spoločností štátom uznaných, ktorý národné zhromaždenie schválilo 25.6.1926 s účinnosťou od 1.1.1926 „predstavoval dôležitý medzník v oblasti úpravy kongruy v Československej republike.“¹¹¹ Zákon po obsahovej stránke obsahoval 8 paragrafov, a preto k jeho vykonaniu, „vyplneniu prípadných medzier v zákone,“¹¹² bolo 17.7.1928 schválené vládne nariadenie s účinnosťou od 1.1.1926. Vládne nariadenie č. 124/1928 Sb. o úprave plátov duchovenstva. Pre porovnanie so zákonom z hľadiska obsahového malo vládne nariadenie úpravu obsiahnutú v 220 paragrafoch. Vzťah k predchádzajúcim zákonným predpisom po stránke derogačnej upravoval zákon výslovne v § 6: „Všelijaké právne ustanovenia o kongruie sa zrušujú, pokiaľ odporujú tomuto zákonu. Zároveň sa zrušujú všetky súčasné predpisy o poplatkoch štolových, odmenách a iných platoch...“¹¹³ Obdobne aj vládne nariadenie „recipovalo všetky v platnosti ponechané ustanovenia predchádzajúcich kongruových zákonov, takže sa vo svojom celku javí ako kodifikácia všetkých noriem kongruových.“¹¹⁴ K rozlíšeniu rozporu platnosti ustanovení predchádzajúcich predpisov s novými „nebolo vždy úplne zrejmé“¹¹⁵ a sprehladniť situáciu malo práve vládne nariadenie, ktoré v § 217 vypočítavalo ustanovenia odporujúce zákonu.

¹¹⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 111-113

¹¹¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 113

¹¹² Ibid.

¹¹³ § 6 zákona č. 122/1926 Sb. z. a n.

¹¹⁴ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 296

¹¹⁵ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 113

„Výpočet však bol iba demonštratívny, takže mohol byť len akýmsi vodítkom, pomocou ktorého sa dali určiť zrušené ustanovenia.“¹¹⁶

Zákon 122/1926 Sb. z a n. prináša oproti predchádzajúcej právnej úpravy niekoľko zmien. ...1. odstránil rozdiel medzi dotačnými a subvenčnými cirkvami, vzhľadom k čomu sú všetky cirkvi a náboženské spoločnosti dotačnými, pokiaľ nie sú cirkvami a náboženskými spoločnosťami kongruálnymi, 2. zvýšenie kongruálnej hranice, 3. zavedenie úplnej parity plátov kanovníkov, samostatných duchovných správcov a pomocných duchovných, 4. zaručenie nároku na výsluhové, pre prípad nespôsobilosti výkonu funkcie, 5. rozšírenie okruhu osôb majúcich nárok na kongruu, 6. zmena pri oceňovaní miestnych príjmov, 7. zavedenie lustra pri stanovení výšky kongruových doplnkov...“¹¹⁷

Pre priznanie kongruy, ako jednu z podmienok stanovenou zákonom bolo rozhodujúce, že či „cirkev“ je právnymi predpismi zaradená medzi kogruové alebo nie. V zmysle § 1 vládneho nariadenia sú cirkvami kongruálnymi: „v Čechách, na Morave a v Sliezsku cirkev katolícka a pravoslávna (grécko-východná), na Slovensku a Podkarpatskej Rusi recipované cirkvi : katolícka, evanjelická augsburského vyznania, evanjelická reformovaná a grécko-východná (pravoslávna), ako aj recipovaná náboženská spoločnosť židovská (židovské vyznanie).“¹¹⁸ „Tento stav však úplne neodpovedá stavu právnemu, kde podľa zák. čl. XLIII/1895 patrí medzi cirkvi kongruálne tiež cirkev unitárska a z cirkví grécko-východných je podľa toho istého základného článku kongruálnou (recipovanou) cirkvou grécko-východná srbská a grécko-východná rumunská. Tým, že výpočet kongruálnych cirkví v § 1 kongruálneho nariadenia sa nezhoduje úplne s predchádzajúcim právnym stavom, nevypovedá, že by kongruálnym cirkvám v ustanovení tom neuvedeným bola kongrua odopieraná. Ktorá cirkev je kongruálna, o tom platia príslušné zákonné ustanovenia, ktoré kongruálnym nariadením nemôžu byť menené.“¹¹⁹ Trochu iný pohľad prináša literatúra súčasného obdobia: „Iné kongruálne cirkvi v českých zemiach

¹¹⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 113

¹¹⁷ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 295-296

¹¹⁸ § 1 vládního nařízení 124/1928 Sb.

¹¹⁹ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 296

neexistovali, a preto o ostatných cirkvách zákonne uznaných hovoríme v súvislosti s dotáciou, ktorá im bola štátom poskytovaná, ako o cirkvách dotačných.¹²⁰

Zákon priznáva duchovným kongruálnych cirkví, ktorí boli činný „ pri správe farských úradov ako aj pri inej verejnej duchovnej správe na miestach systemizovaných ¹²¹ najnižší príjem (kongrua) vo výške 9 000 korún ročne. Čiastka sa zvyšovala každé tri roky o sumu 972 Kč, ale najviac však 10 krát. „Kongrua tak mohla dosiahnuť až 18 720 korún za rok.“¹²² Dekrétom prezidenta republiky č. 116/1945 Sb. z dňa 27.10.1945 bol kongruový zákon novelizovaný a práve novelizácia sa týkala zvyšovania kongruy na ročnú čiastku 15 900 Kčs, ktorá ...sa zvyšovala po každých troch rokoch započítateľnej doby vždy o 1 728 Kčs, najviac však celkom desaťkrát. Vedľa toho náležal duchovným ročný platový prídavok v závislosti na výške kongruy od 3600 do 6000 Kčs.¹²³ Za zmienku stojí objasniť § 1 zákona 122/1926 Sb. a to slovné spojenie „duchovný v inej verejnej správe“ a pojem „systemizované miesta“: ...Duchovných vo verejnej správe sa dotýkal len zákon 48/1902 r.z., zákon o výsluhovom katolíckych správcov pri všeobecne užitočných ústavoch..., kde duchovní na týchto miestach, ktorými napr. boli nemocnice, mali nárok len na výsluhové...¹²⁴ Nárok na výsluhové z náboženského fondu bol podmienený zákonnými podmienkami ako napr.: „a) žiadateľ je spôsobilý zastávať cirkevný úrad, b) jeho služobné miesto je ministrom vecí duchovných výslovne uznané za systematizované podľa účelu tohto zákona...atď.“¹²⁵ „Ustanovením § 1 im tak bol priznaný nárok na kongruu i po dobu aktivity.“¹²⁶ Aby bol naplnený účel zákona a mohla tak byť priznaná kongrua muselo sa jednať o systemizované miesta. ...Za systemizované miesta sa pokladajú tie miesta, ktoré boli od 1.1.1926 trvalo obsadené a z tých, ktoré neboli toho dňa obsadené tak tie, ktoré boli považované za systemizované na základe § 1/4 zákona č. 176/1898 r.z. a § 2 zák. čl. XIV/1898 a § 2 zák. čl. XIII/1909. K systemizácii ďalších nových miest, ako i k zriadení nových duchovných staníc sa vyžaduje v § 8 zákona č. 122/1926 Sb. súhlas ministerstva

¹²⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 114

¹²¹ § 1 zákona č. 122/1926 Sb.

¹²² BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 115

¹²³ Čl. I., § 1 a čl. III., § 1 dekrety prezidenta republiky 116/1945 Sb.

¹²⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 115

¹²⁵ § 1 zákona č. 48/1902 r.z.

¹²⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 114

školy a ministerstva financií. Nutným predpokladom pre nárok na kongruu je uznanie duchovnej stanice za systemizovanú so súhlasom štátnej správy kultovej...¹²⁷

...Okrem kongruy náležalo duchovným i nárok na výchovné, ktoré činilo pri jednom nezaopatrenom dieťati 1224 Kč ročne a pri viacerých nezaopatrených deťoch 1800 korún ročne. Podmienkou pre získanie výchovného na vlastné, nevlastné alebo adoptívne deti bolo československé štátne občianstvo, nedovŕšených 18 rokov dieťaťa a spolunažívanie v jednej domácnosti. V prípade veku a spolužitia zákon pripúšťal výnimky, ktoré i napriek nesplneným podmienkam dávali nárok na výchovné: 1. a to ak mladistvý nedokázal dosiahnuť akýkoľvek zárobok pre telesnú alebo duševnú chorobu a v 2. prípade ak otec prispieval na výchovu dieťaťa v rovnakej čiastke stanovenej výchovným, náležalo mu výchovné, ináč mu náležala čiastka, ktorou prispieval na ich výživu...¹²⁸ ...Pokiaľ išlo o nárok na výchovné, jeho zánik a trvanie, tak pre duchovenstvo platili rovnaké predpisy ako pre štátnych zamestnancov, t.j. platový zákon č. 103/1926 Sb. z. a n., ktorý reprodukuje § 10 vládneho nariadenia takmer doslovne, avšak so zreteľom na právne pomery duchovenstva. Okrem doslovného odkazu na § 144 platového zákona platil i § 151 odst. 9...¹²⁹ „Zaviní zamestnanec, že úrad, vymeriava alebo mu vypláca príjmy, ktoré vychádzali z nesprávnej skutkovej podstaty, môže byť výmer zmenený alebo zrušený kedykoľvek a vrátenie preplatkov požadované bez akéhokoľvek časového obmedzenia.“¹³⁰

...Kongruový doplnok sa na druhú stranu znižoval o iný stály príjem, ktorý duchovný požíval z verejných prostriedkov. To sa však nedotýkalo odmien a cestovného za vyučovaním náboženstva a platov členov Národného zhromaždenia...¹³¹ Zákon 122/1926 bol natoľko strohý, že bez „kongruového vládneho nariadenia“ by zostalo nezodpovedaných viacero pojmov, s čím ale zákonodarca asi počítal. Výklad pojmov verejné prostriedky alebo stály príjem sú pre literu zákona podstatné. Tak napr. verejnými prostriedkami sa rozumeli: ...prostriedky štátne, prostriedky fondov, ústavov a podnikov štátnych alebo štátom spravovaných...atď. Stálym príjmom nie sú dočasné a nepravidelné

¹²⁷ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 298

¹²⁸ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 115

¹²⁹ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 298-299

¹³⁰ § 151 odst. 9 zákona č. 103/1926 Sb.

¹³¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 115

odmeny za výkon funkcie mimo úradu duchovnej správy, odmena za náboženské poučenie a útechu v nemocniciach, útvaroch vojenských...¹³²

Ako som už poznamenal, nový kongruový zákon oproti predošlej úprave rozšíril okruh osôb, ktorým náležala kongrua a to o „kanonikov kapitúl kolegiálnych, o úradníkov ustanovených pri konzistórnych kanceláriách a pri vyššej cirkevnej administratíve, pokiaľ sú duchovnými a o predstavené kňazských seminárov.“¹³³ ...Vedľa svetských duchovných náležal doplnok aj rehoľníkom. Predchádzajúca úprava na nich pamätala v zákone č. 176/1898 r.z. a to v prípade ak pôsobili na systemizovaných miestach pomocných kňazov, tak mali nárok na odmenu, vo výške pomocného duchovného, ale nie na kongruu v pravom slova zmysle. Ďalšie ustanovenie zákona č. 176/1898 r.z. týkajúce sa rehoľníkov priznávalo nárok na doplnok kongruy len pokiaľ pôsobili na duchovných staniach inkorporovaných niektorej rehoľnej komunite, ktorá však musela preukázať, že nie je schopná zaistiť vydržiavanie tohto duchovného. Avšak rehoľníci pôsobiaci na svetských duchovných staniach ako samostatní duchovní správcovia nemali nárok na kongruu ani na odmenu...¹³⁴

Nielenže cirkev musela byť tzv. „kongruálnou cirkvou“, ale aj samotní duchovní museli spĺňať zákonom stanovené podmienky pre získanie kongruy a výchovného. Nárok náležal duchovnému, ktorý spĺňal tri podmienky: ... Za prvé museli byť československými štátnymi občanmi, za druhé museli preukázať predpísané, predbežné gymnaziálne štúdium a za tretie museli spĺňať i ďalšie podmienky predpísané pre ustanovenie do správy farských úradov a preukázať fyzickú spôsobilosť k výkonu funkcie pri vstupe do duchovnej správy...¹³⁵ Problematiku československého štátneho občianstva upravoval ústavný zákon č. 236/1920 Sb., ale aj ďalšie bilaterálne zmluvy ako napr. zmluva o štátnom občianstve medzi republikou Československou a ríšou Nemeckou z r. 1922. Od druhej podmienky, t.j. gymnaziálneho štúdia sa odvíjala výška kongruy a splnenie tejto podmienky bolo neodpušiteľné: „dispens od maturitnej skúšky alebo od preukazu gymnaziálneho štúdia

¹³² § 18 vládného nařízení 124/1928 Sb.

¹³³ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovných, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, str. 295-296

¹³⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 115-116

¹³⁵ Ibid.

k udeleniu kongruy nie je prípustný.“¹³⁶ Zákonomdarca prílišnú tvrdosť v získaní maturitného vysvedčenia zmäkčuje v možnosti nevykonania tejto skúšky za podmienky úspešného absolvovania niekoľkých tried štátneho gymnázia. ...Nárok na kongruu v plnom obnose a na plné výchovné majú tí, ktorí s úspechom vykonali maturitnú skúšku na domácom štátnom gymnázii alebo s právom verejnosti. Duchovní, ktorí nevykonali maturitnú skúšku ale s úspechom absolvovali aspoň šesť tried domáceho štátneho gymnázia alebo s právom verejnosti, majú nárok na dve tretiny kongruy. A tí duchovní, ktorí úspešne absolvovali aspoň štyri triedy domáceho štátneho gymnázia alebo s právom verejnosti, majú nárok na jednu tretinu kongruy...¹³⁷

...Na stanovenú kongruálnu hranicu sa doplňoval tzv. čistý príjem duchovného, čo bol príjem spojený s jeho miestom a funkciou. Tento príjem sa stanovil na základe finančného priznania (fasse), vždy na obdobie 5 rokov (lustrum) dopredu podľa priemeru posledných troch rokov tomuto lustru predchádzajúcich...¹³⁸ Samotné podanie fasse nebolo obecnou povinnosťou každého duchovného, iba tých ktorí „žiadajú aby im kongrua bola poukázaná.“¹³⁹ Vládne nariadenie predpisovalo zákonný postup a náležitosti podania priznania. Okrem formálnych náležitostí, t.j. podanie u príslušného nadriadeného, lehoty k podaniu, počet exemplárov, stanovil aj obsahové náležitosti týkajúce sa výšky príjmov a výdajov spojených s miestom a funkciou a v neposlednej rade aj uvedenie schodku, ktorý je nutné dorovnať na stanovenú kongruálnu hranicu. ...Príjmy, ktoré sa museli uvádzať v priznaní : výnos nehnuteľností, výnos štolových poplatkov atď... a výdaje spojené s týmto miestom napr. z priznaných príjmov vyberané štátne dane, zemské, okresné a obecné prirážky a iné príspevky k účelom verejným...¹⁴⁰

Ďalšou oblasťou úpravy kongruového zákona boli nároky duchovných a ich pozostalých na odpočinkové a zaopatrovacie platy. „Odpočinkové platy zahŕňali: a) odpočinkové a b) odbytné a zaopatrovacími platmi boli: a) vdovská penzia, b) vdovské odbytné, c) príspevok

¹³⁶ § 15 odst. 1, vládního nařízení č. 124/1928 Sb.

¹³⁷ § 14 vládního nařízení č. 124/1928 Sb.

¹³⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; *Konfesní právo a církevní právo*, str. 95

¹³⁹ § 81 vládního nařízení č. 124/1928 Sb.

¹⁴⁰ BRADÁČ, Petr; *Financování církví v českých zemích ve 20. století*, in: *Revue církevního práva*, str. 117

na výchovu, d) sirotská penzia, e) úmrtné.“¹⁴¹ Kongruový zákon „problematiku úpravy“ riešil odkazom na predpisy o odpočinkových a zaopatrovacích platoch štátnych pragmatikálnych úradníkov s určitými odchýlkami. ... Odpočinkové a zaopatrovacie platy sa vymeriavali z tzv. penzijného základu, pričom penzijnú základňu tvorila kongrua znížená o 20% . Duchovným, ktorí nemali nárok na kongruový doplnok, sa penzijný základ vypočítal rovnakým spôsobom ako keby nárok na kongruálny doplnok mali. Duchovní boli povinní platiť penzijný príspevok vo výške 6% penzijného základu. Príspevok sa automaticky zrážal z platu duchovného v prospech štátnej pokladni. Tak ako v prípade vypočítania vymeriavacieho penzijného základu, tak i v tomto, tí duchovní, ktorí nemali nárok na kongruový doplnok, boli povinní zo svojich príjmov platiť rovnaký penzijný príspevok akoby platili, keby mali doplnok kongruy. Duchovní, ktorí odišli do penzie pred účinnosťou zákona, t.j. 1.1.1926 dostávali penzijné podľa starých predpisov. Rozdiely v penzijnom medzi duchovnými „na odpočinku“ sa snažil zmierniť zákon 80/1928 Sb. z. a n. : „Ministerstvo školstva a národnej osvety môže k odpočinkovým požitkom povoliť príplatok do výšky 3000 Kč ročne nemajetným duchovným kongruálnych cirkví a náboženských spoločností štátom uznaných, prípadne recipovaných, ktorý vstúpili do výslužby pred 1. januárom 1926.“¹⁴² Táto „možnosť“ zo strany štátu bola odstránená zákonnou úpravou 70/1930 Sb. z a n., čím bola odstránená nerovnosť v poberaní penzijného...¹⁴³ „ Pre úplnosť je treba dodať, že zákonom č. 221/1925 Sb. z. a n., o nemocenskom poistení verejných zamestnancov, bolo pre duchovných zavedené obligatórne nemocenské poistenie.“¹⁴⁴

...Doplňovanie miestnych príjmov duchovenstva cirkví a náboženských spoločností kongruálnych bolo inak upravené v Čechách a v zemi Moravsko-sliezskej, inak na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Tieto odlišné predpisy neboli kongruovým zákonom úplne unifikované. Čiastočná unifikácia sa týkala úpravy: zavedenia päťročného lustra, zisťovanie

¹⁴¹ § 28 vládního nařízení 124/1928 Sb.

¹⁴² § 8 zákona č. 80/1928 Sb.

¹⁴³ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 118

¹⁴⁴ Ibid.

výnosov nehnuteľností, výnosov dávok platených pri príležitosti úradných výkonov duchovných a kongruálnym nariadením aj úprava fassse...¹⁴⁵

3.3.2 Dotačné cirkvi

...Dotácia poskytovaná zo štátnych prostriedkov, používaná predovšetkým na platy a penziu duchovných bola na rozdiel od kongruového doplnku, ktorý bol vyplácaný priamo duchovným kongruových cirkví, poskytovaná priamo samotnej cirkvi a tá prerozdelať dotácie duchovným, ktorí neboli dostatočne hmotne zabezpečený. Štát nemal povinnosť prispievať na výživu priamo jednotlivým duchovným, to bolo vnútornou záležitosťou cirkvi...¹⁴⁶ Pri dotačných cirkvách je dôležité zodpovedať na dve otázky. Aké cirkvi boli medzi dotačné radené a akým spôsobom, v akej výške im bola dotácia poskytovaná. „Dotačnými cirkvami sa v českých zemiach stávajú predovšetkým cirkvi evanjelické, a to na základe tzv. protestantského patentu č.41/1861 r.z.“¹⁴⁷.: „Evanjelici oboch vyznaní obdržia, okrem toho čo doposiaľ už k účelom evanjelického vyučovania a evanjelickej bohoslužby z prostriedkov štátnych dávanej bolo, ročné príspevky z dôchodkov štátnych“¹⁴⁸

...Od vydania tolerančného patentu cisárom Jozefom II. sa „tajní evanjelici“ v zemiach českých a rakúskych začali verejne hlásiť k svojej evanjelickej viere. Pripojili sa buď k evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, t.j. luterského, alebo k evanjelickej cirkvi helvétskeho vyznania, t.j. kalvínskeho vyznania. Po vzniku republiky sa snem v decembri 1918 uzniesol na zlúčení českej časti oboch cirkví. Spojilo sa 126 000 českých helvétov a 34 000 českých luteránov do Českobratskej cirkvi evanjelickej. Nemeckí evanjelici v priebehu roka 1919 zakladajú Nemeckú evanjelickú cirkev v Čechách, na Morave a v Sliezsku a pri sčítaní roku 1921 mala 130 900 členov. Poľskí a českí luterskí evanjelici na Tešínsku vytvorili Evanjelickú cirkev a.v. vyznania vo východnom Sliezsku s počtom 46 800 veriacich členov...¹⁴⁹ ...Aj novo vzniknutým cirkvám náleží dotácia na základe protestantského patentu č.41/1861 r.z., ale dotácia na doplnenie platov, odpočinkového

¹⁴⁵ KUDLÁČEK, Tomáš; Kongrua a platy duchovních, in: Slovník veřejného práva čs., str. 300

¹⁴⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 119

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ § 20 zákona č. 41/1861 r.z.

¹⁴⁹ TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo a církevní právo, str. 294-295

a zaopatrovacích požitkov je týmto cirkvám poskytovaná až na základe kongruového zákona 122/1926 Sb. Predchádzajúce dotácie v zmysle § 20 protestantského patentu sa užívali k ostatným účelom, t.j. na podporu penzionovaných duchovných pred 1.1.1926 a na administratívne výdaje osobné a vecné. V prípade ďalších náboženských spoločností, uznaných zákonom č. 68/1874 r.z. t.j. židovskej náboženskej obci a cirkvi Starokatolíckej a Evanjelickej cirkvi bratskej (Ochranovskej cirkvi bratskej, od roku 1921 tiež Jednoty bratskej) náležala štátna dotácia až na základe kongruového zákona...¹⁵⁰ Zákon 68/1874 r.z. v § 14 sa však zmieňuje „o štátnej pomoci pri dobývaní dávok, príjmov a platov služobníkom náboženským“¹⁵¹ ...Reformne zmýšľajúca časť katolíckeho duchovenstva, ktorá od Apoštolského stolca nedostáva „požehnanie“ na zavedenie novôt v cirkvi, medzi ktoré patrili dnes už v našom chápaní samozrejmosti ako slúženie omše v českom jazyku, zakladá na schôdzi konanej v smíchovskom Národnom dome Cirkev československú. Od svojho vyhlásenia roku 1920 až do roku 1971 používa názov Cirkev československá, v medziobdobí 1939-1945 Cirkev českomoravská a od spomínaného roku 1971 Cirkev československá husitská...¹⁵² Na účely vymedzené v § 5 zákona č.122/1926 Sb. z. a n. dostáva dotácie a stáva sa tak isto cirkvou dotačnou. To, že každá cirkev, ktorá nebola cirkvou kongruovou, bola cirkvou dotačnou tvrdiť nemôžeme. ...V českých zemiach pôsobili náboženské spoločnosti, cirkvi, ktoré o štátnu dotáciu nežiadali, napr. Slobodná cirkev reformovaná (od roku 1919 Jednota českobraská), baptistická, adventisti siedmeho dňa a Svedkovia Jehovovi, ktorým dotácia nebola poskytovaná. Úprava dotácie obsiahnutá v kongruovom zákone č. 122/1926 Sb.z. a n., a vládnom nariadení 124/1928 Sb.z. a n., stanovila presné podmienky pre získanie dotácie. O štátnu dotáciu poskytovanú na doplnenie platov a odpočinkových a zaopatrovacích požitkov duchovenstva bolo nutné uplatniť u ministerstva školstva a národnej osvety do jedného roku od účinnosti zákona. Nárok nemali cirkvi, ktoré boli uznané po 1.1.1926 (Náboženská spoločnosť československých unitárov) a cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré boli síce uznané pred

¹⁵⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 119-120

¹⁵¹ § 14 zákona č. 68/1874 r.z.

¹⁵² TRETERA, Jiří Rajmund; Konfesní právo a církevní právo, str. 304

1.1.1926 ale svoj nárok neuplatnili do 31.12.1926...¹⁵³ Kongruálne vládne nariadenie v § 196 stanovuje lehotu 1 rok na podanie priznania od účinnosti zákona 122/1926 Sb. z. a n., ale netreba zabudnúť na to, že skutočná lehota bola len pol ročná, pretože zákon bol schválený 25.6.1926 a kongruové vládne nariadenie o tri týždne neskôr s účinnosťou od 1.1.1926.

...Výška dotácie sa stanovila podobne ako kongruové doplnky vždy na 5 rokov dopredu, podľa priemeru posledných troch rokov predchádzajúcich a bola splatná v štvrtročných lehotách. Výpočet dotácie bol nasledovný: najskôr bolo nutné zistiť sumu kongruových doplnkov, odpočinkových a zaopatrovacích plátov, ktoré boli vyplácané kongruovému duchovenstvu. Z tejto čiastky sa odčítala celková suma zaplateného penzijného príspevku, vlastné príjmy Náboženskej matice, úhrnná suma výchovného, vdovské a sirotské zaopatrovacie platy. Sčítaná a následne odčítaná suma dávala hodnotu, z ktorej sa pomerným spôsobom vypočítala výška dotácie jednotlivcej nekongruovej cirkvi a to v rovnakom pomere v akom bol voči sebe počet príslušníkov jednotlivcej cirkvi a náboženskej spoločnosti nekongruálnej k úhrnnému počtu príslušníkov všetkých všetkých cirkví a náboženských spoločností kongruálnych dohromady. Počet príslušníkov jednotlivých cirkví bol určený na základe sčítania z roku 1921. Vedľa paušálnej dotácie je nekongruovým cirkvám poskytovaná ešte ďalšia čiastka, ktorá mala kryť výchovné, vdovské a zaopatrovacie platy. Tento doplatok sa poskytoval na zvláštnu žiadosť nekongruovým cirkvám a náboženským spoločnostiam, bez nárokov jednotlivých duchovných voči štátnej správe, ktorí aj napriek tomu museli splňovať tie isté podmienky ako boli predpísané pre duchovných kongruových cirkví...¹⁵⁴

Záverom kapitoly je vhodné pripomenúť, že medzi cirkvami kongruálnymi a dotačnými „nemôžeme vidieť nejaký diskriminačný prvok,“¹⁵⁵ a to z toho dôvodu, že bolo „dosiahnutej úplnej rovnosti medzi cirkvami a náboženskými spoločnosťami dotačnými

¹⁵³ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 120-121

¹⁵⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 121-122

¹⁵⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 124

a kongruálnymi, pretože na každého príslušníka dotačnej cirkvi pripadalo presne toľko, koľko zo štátnej pokladne pripadalo na každého príslušníka kongruálnych cirkví.¹⁵⁶

3.4 Zbierky, dary a príspevky členov cirkví

...Významným zdrojom príjmov všetkých cirkví vždy boli a v dnešnej dobe aj sú zbierky, dary a príspevky poskytované jednak svojimi členmi ale aj nečlenmi, „osobami“, ktoré s cirkvou len sympatizujú. Nekatolícke cirkvi majú určitú výhodu spočívajúcu v tom, že ich členovia boli zvyknutí viac na svoju cirkev prispievať, čím vytvárali väčší podiel na zdroji príjmov a tým majú tradíciu väčšej finančnej samostatnosti, na ktorú môžu nadväzovať...¹⁵⁷

3.4.1 Zbierky

...V priebehu 20. storočia zbierky konané počas bohoslužieb, omši svätej, predstavovali významný zdroj príjmu financovania cirkví. Podstata významu spočívala hlavne v stálosti, pravidelnosti prispievania na zbierky, čím bol dosiahnutý relatívne vysoký príjem. Zbierky sa nekonali len v chráme, t.j. v budove kostola ale i mimo neho, napr. pri príležitosti púti veriacich, pri ktorých mohol prispievať ktokoľvek, nielen veriaci. Zbierky konané mimo budovu kostola vždy podliehali zásahu zo strany štátu a to v podobe povolenia. Za 1.ČSR sa vyžadovalo policajné povolenie zemského úradu a ministerstva národnej osvety po dohode s ministrom vnútra...¹⁵⁸ a v súčasnosti sa vyžaduje od krajského úradu osvedčenie o prijatí oznámenia.¹⁵⁹

...Bežným typom zbierok je zbierka konaná počas bohoslužieb, alebo bezprostredne po jej skončení, ktorá má anonymný charakter. Môžeme hovoriť o kostolných zbierkach, ktorá sa koná pre obecné potreby farnosti, ak nie je vyhlásený špeciálny účel. Zbierky konané pred účinnosťou CIC/1983, t.j. pred 27.11.1983, ktorý založil právnu subjektivitu farností, patrili do vlastníctva kostola alebo zadyšia. Účelové zbierky v Katolíckej cirkvi konané na určitý, vopred ohlásený účel ako napr. na bohoslovcov, na charitu, na opravu určitého kostola,

¹⁵⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 121-122

¹⁵⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církve v České republice, str. 124

¹⁵⁸ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 126-127

¹⁵⁹ § 4 odst. 1 zákona č. 117/2001 Sb.

nemajú takú tradíciu ako u nekatolíckych cirkvách. V Českobratskej cirkvi evanjelickej ide o pravidelnú zbierku na Jeronýmovu jednotu, t.j. na fond, ktorý sa rozdeľuje medzi farské zbory, ktoré majú výdaje na stavbu či opravu kostola a to až do výšky polovici nákladov. Ďalším fondom, ktorý je doplňovaný zbierkami a slúži na poskytovanie bezúročných pôžičiek na stavebné náklady, stavbu či opravu orgánu je Jubilejný tolerančný dar, tzv. trvalý obežný fond. Obdobu finančného prerozdelenia, ale iného charakteru predstavujú „repartice“, t.j. povinné odvody časti finančných prostriedkov zbormi do cirkevného ústredia...¹⁶⁰

3.4.2 Dary

...Podobne ako zbierky aj dary radíme medzi významné zdroje príjmu. Zdroj príjmu, ktorý spočíval v darovaní finančných prostriedkov, hnutelných vecí, alebo nehnuteľných, t.j. pozemkov. Dary vyznačujúce sa rôznym charakterom a od toho odvíjajúca sa kategória drobných darov, prijímaných pri príležitosti cirkevných úkonov ako krst, svadba, pohreby. Podobne aj slúženie omše na určitý úmysel sa nezaobišlo bez finančného daru, čiže aj omšový stips zohráva významnú rolu medzi drobnými darmi...¹⁶¹

...Nepriama podpora zo strany verejnosti spočívajúca práve v daňových úľavách v prospech tých, ktorý poukážu cirkevným alebo iným neziskovým organizáciám dar, je účinnou formou podpory iniciatívy veriacich. Úprava obsiahnutá v zákone 586/1992 Sb., o daní z príjmov, niekoľko krát novelizovaná, avšak nás zaujíma úprava pôvodná so zmenami do konca roku 1999. Prednosť tejto formy podpory cirkvi, spočíva v slobodnom výbere darcu, či už fyzickej osoby alebo právnickej osoby, ktorej cirkevnej inštitúcii dar poskytne (farnosť, diecéza, rehoľná komunita, misijná aktivita). Podľa ustanovení c. 1267 § 3 CIC/1983 je možné cirkevnú inštitúciu zaviazať, aby dar použila na konkrétny účel...¹⁶²

Pôvodná zákonná úprava obsiahnutá v § 15 v prípade fyzických osôb a § 20 ak darcom bola právnická osoba, zákona č. 586/1992 Sb., umožňovala odčítať v určitom rozsahu hodnotu poskytnutého daru od základu dane. „Základom dane je všetko, čo za úplatu

¹⁶⁰ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 127-128

¹⁶¹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 127

¹⁶² TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 129-130

obdržal alebo má obdržať platca za uskutočnené zdaniteľné plnenie od osoby, pre ktorú je zdaniteľné plnenie uskutočnené...¹⁶³ Hodnota daru sa teda neodčítava od dane, ale od základu dane čo znamená: „že ak daruje poplatník dane z príjmu určitý obnos, vráti sa mu časť tohto príspevku vo forme zníženia dane.“¹⁶⁴ ...Od základu dane je možné odčítať hodnotu daru poskytovaných štátom uznaných cirkvám a náboženským spoločnostiam, pokiaľ úhrnná hodnota darov v zdaňovacom období presiahne 2% zo základu dane, alebo 1000 Kčs. V úhrne je možné odčítať najviac 10% zo základu dane...¹⁶⁵ ...Zákon stanovuje dolnú a hornú hranicu daru pri formulácii „úhrnná hodnota daru v zdaňovacom období.“ Fyzická osoba môže darovať ľubovoľné množstvo darov, ktorých súčet v určitom období, musí činiť najmenej 1001 Kčs a pokiaľ by bol základ dane, tak malý, že by 2% z neho boli menej než 1000 Kčs, postačil by súčet hodnôt všetkých darov vo výške nad 2% daňového základu. Stanovená horná hranica je limitom, nad ktorú štát už nie je ochotný prispievať. Úprava daňových úľav v prípade právnických osôb je obdobná úprave fyzických osôb s tým rozdielom, že dolná hranica je stanovená na 2000 Kčs, s tým, že táto hranica sa vzťahuje ku každému jednotlivému daru. A v úhrne je možné najviac odčítať 2% zo základu dane...¹⁶⁶ Prijaté dary, nepodliehali dani darovacej a to vďaka výnimke, ktorú zákon č. 357/1992 Sb., o dani dedičskej, dani darovacej a dani z prevodu nehnuteľností stanovil : „ od dani dedičskej a darovacej sú oslobodené bezúplatné nadobudnutia majetku medzi právnickými osobami určené na rozvoj nadácií, cirkví, náboženských spoločnosti...“¹⁶⁷

3.4.3 Príspevky členov cirkví

Príspevky by sme mohli definovať ako: „plnenia (finančné, eventuálne aj iné), ktoré sú poskytované členmi cirkví a s ich pomocou sa uhradzujú rôzne kultové potreby cirkví

¹⁶³ BAKEŠ, Milan a kolektív; Finanční právo, str. 218

¹⁶⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 127-128

¹⁶⁵ § 15 odst. 8 zákona č. 586/1992 Sb., v původním znění

¹⁶⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 128-129

¹⁶⁷ § 20 odst. 3 zákona č. 357/1992 v původním znění

(náklady na budovy, na platy duchovných, atď.)¹⁶⁸ ...V nekatolíckych cirkvách a náboženských spoločnostiach ide o dôležitý zdroj príjmu. Členský príspevok môže mať podobu cirkevnej dane ako napr. v cirkvi Československej husitskej, ktorá nie je verejnou daňou a nie je právne vymáhateľná, alebo salárny príspevok v Českobratskej cirkvi evanjelickej, ktorý je formálne povinný, ale výška je dobrovoľná. Špecifikum adventistov je tzv. desiatok...¹⁶⁹

3.5 Služné duchovných a štátne dotácie duchovných

3.5.1 Služné duchovných

Dňa 14.10.1949 s účinnosťou od 1.11.1949 schválilo Národné zhromaždenie dva nové cirkevné zákony, ktoré mnohí autori, odborníci, členovia cirkví považovali za „ zákony, ktoré neodpovedajú duchu a tradíciám cirkví a dátum schválenia za nešťastný dátum vo vzťahoch medzi československým štátom a cirkvami.“¹⁷⁰ Prvým cirkevným zákonom bol zákon č. 218/1949 Sb., o hospodárskom zabezpečení cirkví a náboženských spoločností štátom a druhým zákon č. 217/1949 Sb., ktorým sa zriaďuje Štátny úrad pre veci cirkevné. K vykonaniu zákonov boli prijaté nariadenia č.219-223/1949 Sb., týkajúce sa jednotlivých cirkví samostatne a nariadenie 228/1949 Sb., o pôsobnosti a organizácii Štátneho úradu. ...Systém dotačných podpôr je nahradený preplácaním služného v prospech duchovných pracujúcich v duchovnej správe a pri výchove duchovenstva. Služné tak nahradzovalo nielen kongruu a dotácie, ale aj výnosy z cirkví odňatých pozemkov, ktoré boli určené k výžive duchovenstva alebo ktoré boli určené k financovaniu vecných nákladov...¹⁷¹ „Podľa zákona niesol náklady na platy duchovných štát i keď boli naďalej považovaní za zamestnancov cirkvi.“¹⁷² ...Štát poskytuje osobné požitky duchovným cirkví a náboženských spoločností pôsobiacim so štátnym súhlasom v duchovnej správe, v cirkevnej administratíve alebo v ústavoch pre výchovu duchovných. Štátny súhlas je možné udeliť len duchovným, ktorí sú československými štátnymi občanmi a štátne

¹⁶⁸ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 129

¹⁶⁹ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církev v České republice, str. 130

¹⁷⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 122

¹⁷¹ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církev v České republice, str. 124

¹⁷² BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 122

bezáhonní a spoľahliví...¹⁷³ ... Štátnym súhlasom bolo možné výnimočne priznať požitky duchovným aj inak činným, ale na druhú stranu si štát zaistil možnosť štátny súhlas kedykoľvek odobrať a tak kňaza, kazateľa, biskupa zbaviť služného a to v prípadoch, kedy sa mu „predstavení duchovní“ znepáčili. Išlo najmä o kňazov, ktorí svojou pastoračnou činnosťou zvyšovali počty veriacich vo svojom mieste pôsobenia...¹⁷⁴ ...Osobné požitky duchovných tvorili: a) základný plat, b) hodnostný prídavok, c) odmena za vyšší výkon. Tí, duchovní, ktorí splňovali kritéria pre priznanie služného mali nárok na náhradu cestovných, sťahovacích a iných nákladov podľa obecných predpisov. Náklady spojené s výučbou náboženstva na školách museli niesť duchovní, pretože zákon im prikazoval vyučovať bezplatne...¹⁷⁵ Do úvahy vstupuje otázka, že či formulácia ustanovenia zákona, mala podporiť výučbu náboženstva na školách, alebo skôr odradiť pre finančné neohodnotenie. Zákonodarca možno „mlčky predpokladal, že odmena za vyučovanie náboženstva je zahrnutá v čiastke vyplateného služného.“¹⁷⁶ Výšku služného, tj. platu, prídavku a odmeny stanovilo vládne nariadenie č. 223/1949 Sb. v § 9-12. ...Základný plat duchovných pred menovou reformou (1953) činil 36 000 Kčs ročne a po každých troch rokoch sa zvyšoval o 3600 Kčs ročne, najviac však dvanásťkrát. Hodnostný prídavok, jeho výška záležala od zaradenia duchovného do príslušnej kategórie a to podľa miery zodpovednosti a podľa významu úradu, ktorý zastával. Prvú kategóriu s najnižším hodnostným prídavkom 12 000 Kčs tvorili samostatní duchovní, správcovia, duchovní s funkciou dozoru a pod. Do druhej kategórie spadali predstavení bohosloveckých seminárov, učitelia bohosloveckých učilíšť, tajomníci ústredia náboženských spoločností a pod. s prídavkom 24 000 Kčs. Tretia kategória: oblastní duchovní správcovia, riaditeľ bohosloveckého učilišťa a pod. s 36 000 Kčs prídavkom a poslednú, štvrtú kategóriu uzatváral duchovný predstaviteľ náboženskej spoločnosti s prídavkom 48 000 Kčs (napr. diecézny biskup). Aj hodnostný prídavok bol stanovený ročne, čiže mesačne podľa si duchovní mohli prílepiť o 1000-4000 Kčs. Samozrejme po menovej reforme o 4/5 menej. Prídavky priznávali kategórii I až II krajské národné výbory a kategórii III a IV Štátny úrad

¹⁷³ § 1, § 2 zákona č. 218/1949 v pôvodnom znení

¹⁷⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 123

¹⁷⁵ § 3, § 4, § 5 zákona č. 218/1949 v pôvodnom znení

¹⁷⁶ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 123

pre veci cirkevné. Služné duchovných uzatvárali odmeny, u ktorých podobne ako v prípade hodnostných prídavkov rozhodovali krajské národné výbory alebo Štátny úrad pre veci cirkevné, ktorí mohli priznať odmenu za vyšší výkon v najvyššej čiastke a to 2000 Kčs mesačne. Duchovným mimo služného náležalo aj penzijné zabezpečenie, obdobne podľa predpisov pre štátnych zamestnancov...¹⁷⁷ ...K zvýšeniu služného po dlhú dobu nedochádza a to aj napriek značnému rastu cien a plátov v iných odvetviach. K miernej úprave sa pristupuje až v roku 1981, na základe novely 47/1981 Sb., o úprave osobných požitkov poskytovaných československým štátom duchovným cirkvám a náboženských spoločností. Základný plat tak činil 1000 Kčs (pred zvýšením 600 Kčs). Pri zvyšovaní platu po troch rokoch bolo zavedené degresívne odstupňovanie, čiže dochádza k určitému zníženiu. Prvé zvýšenie platu po troch rokoch o 60 Kčs ale napr. pri šiestom zvyšovaní sa plat zvýšil o 50 Kčs a pri poslednom dvanástom iba o čiastku 40 Kčs. Hodnostný prídavok po novele v prvej kategórii najviac 700 Kčs mesačne (200 Kčs pred novelou), v druhej 840 Kčs (400 Kčs), v tretej 1020 Kčs (600 Kčs) a v štvrtej kategórii 1100 Kčs (800 Kčs). K ďalšiemu zvyšovaniu služného dochádza až po 31.12.1990.

Štát mal podľa zákona 218/1949 Sb. hradiť cirkvám a náboženským spoločnostiam vecné náklady spojené s výkonom kultu a s cirkevnou administratívou a na mimoriadne vecné náklady mal štát poskytovať zvláštnu pomoc. V skutočnosti boli tieto náklady hradené len čiastočne. Okrem toho mal štát vydržovať učilištia a ústavy pre výchovu duchovných, ktoré paradoxne v roku 1950 väčšinu z nich ruší...¹⁷⁸

K zrušeniu právnych predpisov dochádza začiatkom 90.rokov a to v prípade zákona 217/1949 Sb. a vládneho nariadenia 228/1949 Sb. ku dňu 31.8.1991, kedy s účinnosťou od 1.8.1991 začal platiť nový zákon 308/1991 Sb. Druhý cirkevný zákon 218/1949 Sb. platí dodnes, s výnimkou nariadení vydaných jeho vykonaním, ktoré stratili platnosť vydaním zákona 522/1992 Sb.

¹⁷⁷ § 9-12 vládného nařízení č. 223/1949 Sb., v pôvodnom znení

¹⁷⁸ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 123-124

3.5.2 Štátne dotácie na platy duchovných

...Od 1.1.1991 nastávajú zmeny dvoch smeroch. Prostriedky na platy duchovných sú poskytované jednotlivým cirkevným ústrediam, prípadne diecézám Katolíckej cirkvi. Druhá zmena nastala vo zvýšení platov duchovenstva, ktoré naďalej tabuľkovo upravovalo vládne nariadenie č. 578/1990 Sb. Pre určenie základného platu boli duchovní radení do jednej z dvoch stupníc (A alebo B) a ďalej do niektorého z platových stupňov činnosti, ktorých bolo jedenásť. Kritériom pre rozlíšenie do príslušného stupňa A alebo B bolo určené na základe dosiahnutého vzdelania. Stupnica A sa vzťahovala na vysokoškolsky vzdelaných, kým stupnica B s iným než vysokoškolským vzdelaním. Zaradenie do jedného z platových stupňov činnosti sa odvíjalo od dĺžky duchovnej činnosti. Pre zaujímavosť je vhodné uviesť príklad, kedy duchovný činný od 24 do 27 rokov bol zaradený do deviateho platového stupňa. Najvyšší základný plat, ktorý mohol dosiahnuť duchovný zaradený do stupnice A v jedenástom stupni činil 3500 Kčs mesačne. Obdobne ako pri predchádzajúcej úprave priznávalo nariadenie hodnostný prídavok, ktorého výška sa odvíjala od zaradenia do jednej zo štyroch kategórií. Podľa § 3 nariadenia mohla cirkev poskytovať tiež odmeny ale z vlastných prostriedkov. Po novele zákona 218/1949 majú nárok na štátnu dotáciu všetky registrované cirkvi a náboženské spoločnosti. Štátna dotácia je poskytovaná len na výslovnú žiadosť cirkvi, takže ostáva na cirkvi a náboženských spoločnostiach, či budú duchovných platiť zo štátnych prostriedkov alebo z iných prostriedkov napr. z vlastných zdrojov.

Nové vládne nariadenie č. 86/1993 Sb., o osobných požitkoch poskytovaných cirkvám a náboženským spoločnostiam zaraďuje duchovných do piatich platových tried, uvedených v prílohe č.1 vládneho nariadenia. (prvá trieda: nesamostatní a výpomocní duchovní správcovia, piata: diecézny biskupi). Okrem platovej triedy boli duchovní zaradení do jedného z desiatich platových stupňov podľa dĺžky praxe započítanej príslušnou cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou. Na základe zaradenia do platovej triedy a platové stupňa je duchovnému určený základný plat. Okrem základného platu náleží duchovným hodnostný prídavok, podľa zaradenia do platovej triedy. Hodnostný prídavok stanovila príslušná cirkev. Za splnenie významnej alebo náročnej úlohy mohla cirkev poskytnúť

duchovnému odmenu. Prijatými novelami sa výška príjmov postupne zvyšovala...¹⁷⁹
V stanovení hodnotného a odmien samotnou cirkvou je konečne akýmsi posunom smerom dopredu, pretože už o odmenách nerozhodujú krajské národné výbory a ani Štátny úrad pre cirkevné záležitosti, ale samotná cirkev.

...Štát mal i naďalej hradiť vecné náklady podľa ich schváleného rozpočtu. Medzi vecné náklady radíme náklady spojené s výkonom kultu a s cirkevnou administratívou. Pre rozdeľovanie financií medzi cirkvi a náboženské spoločnosti zo štátneho rozpočtu je zlomovým rokom rok 2000, kedy dochádza k prehodnoteniu kritérií pre prerozdeľovanie financií. Pred rokom 2000 sa prostriedky prerozdeľovali tak, aby boli pokryté základné platy duchovných a zvyšok sa prerozdeľoval podľa počtu „veriacich“ k cirkvi prihlásených a to podľa sčítania ľudu. Od roku 2000 sú finančné prostriedky v zákone o štátnom rozpočte schvaľované v šiestich základných ukazovateľoch (platy duchovných, poistné duchovných, platy administratívy, poistné administratívy, prostriedky na vecné náklady, prostriedky na údržbu cirkevného majetku). Kritériom pre rozdelenie finančných prostriedkov sa stal počet duchovných, s čím získali najmä menej početnejšie cirkvi a náboženské spoločnosti, ktoré majú vysoký počet duchovných...¹⁸⁰

3.6 Pozemková reforma

3.6.1 Pozemková reforma za 1. republiky

...Dôležitým krokom v hospodárskej oblasti bolo uskutočnenie pozemkovej reformy, ktorá predstavovala výrazný zásah do sféry pozemkového vlastníctva fyzických, ale aj právnických osôb. Reforma bola určitým „odčinením Bielej Hory“, kedy došlo k presunu pozemkového vlastníctva z domácich vlastníkov na cudziu šľachtu a smerovala teda k presunu vlastníctva do rúk domácich, teda českých a slovenských vlastníkov. Prebiehala v rokoch 1918 až 1936, kedy pre nedostatok štátnych prostriedkov a záujemcov o pôdu bola prechodne zastavená. Prvým impulzom, ktorý predznamenal blížiaci sa vývoj bol zákon č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení veľkostatkov, ktorý znemožňoval vlastníkom

¹⁷⁹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 124-125

¹⁸⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 126

akékoľvek dispozície s nimi. Vlastnícke právo rušil až zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabraní veľkého majetku pozemkového...¹⁸¹ ...Veľkým majetkom pozemkovým sa rozumeli nehnuteľnosti, ktoré sú spojené s ich držaním, ak výmera na území Českej republiky patriaca vlastnícky jedinej osobe alebo spoluvlastníkom je väčšia než 150 ha poľnohospodárskej pôdy (rolí, lúk, záhrad, viníc, chmeľníc) alebo 250 ha pôdy vôbec. § 14 „záborového zákona“ stanovil z tohto pravidla výnimku, kedy bolo možné zabrať pôdu i pod nižšiu výmeru stanovenú v § 2 a to ak zabratie pôdy bolo naliehavé a v záujme obecného blaha...¹⁸² „V tomto prípade sa ale nepostupovalo podľa predpisov týkajúcich sa pozemkovej reformy ale podľa predpisov o vyvlastnení.“¹⁸³ ...Zo zabratia majetku boli vylúčené objekty právne a hospodársky samostatné, ktoré neslúžili hospodáreniu a ďalej majetok zemský, okresný a obecný. Vyvlastnený majetok mohol štát ponechať pre obecne prospešné účely alebo prideliť do vlastníctva poľnohospodárom, živnostníkom, družstvám, obciam a pod. Zákon pripúšťal súčasným vlastníkom právo na vyňatie časti zabraného majetku do výmery 150 ha (popr. 250 ha) a vzhľadom k miestnym pomerom mohla byť zo zabratia prepustená i väčšia výmera, ktorá však nesmela presahovať 500 ha. Postup prevzatia veľkého pozemkového majetku bol podrobne stanovený zákonom č. 329/1920 Sb. z. a n., o prevzatí a náhrade za zabraný majetok. Na zákon 215/1919 Sb. z. a n. nadväzoval tzv. prídelový zákon č. 81/1920 Sb. z. a n., ktorý vymedzil hlavné zásady pridelovania pôdy. Vymedzuje okruh osôb, ktorým má byť pôda pridelená do vlastníctva a v akej rozlohe. Rozsah prídelov sa pohyboval od 6 do 15 ha a to v duchu reformy, ktorej cieľom nebol vznik veľkých poľnohospodárskych usadlostí...¹⁸⁴ V zákone sa objavuje nový pojem: „zvyškový statok“, „čo boli dvory, ktorým i po rozdelení malo zostať toľko pôdy aby budovy a ostatný inventár pre výrobu neboli hospodársky znehodnotené. Zvyškové statky mali byť pridelované jednotlivcom spôsobilým k vedeniu väčších poľnohospodárskych podnikov. Agrárna strana, ktorá mala rozhodujúci vplyv na Pozemkovom úrade, využívala tieto statky ako politickú odmenu.“¹⁸⁵

¹⁸¹ MALÝ, Karel a kolektiv; Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, str. 413

¹⁸² § 2 a § 14 zákona č. 215/1919 Sb. z. a n.

¹⁸³ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 94

¹⁸⁴ MALÝ, Karel a kolektiv; Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, str. 414-415

¹⁸⁵ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 95

...Z hľadiska finančného krytia bola celá reforma postavená na princípe sebestačnosti, t.j. výnos za prevod pôdy pokryl aj spojené administratívne náklady. K tomuto účelu bol zriadený aj fond pri Pozemkovom úrade...¹⁸⁶...Za prevzatý pozemok náležala náhrada, ktorú upravoval zákon č. 329/1920 Sb. z. a n. Odškodnenie bolo stanovené cenou pôdy z rokov 1913-1915, čo neodpovedalo hodnote pozemku a u nehnuteľností nad 1000 ha malo byť zrazené 5-40%. Bez náhrady mal byť prevzatý majetok rodiny Habsbursko-Lotrinskej, pokiaľ tomu neodporujú mierové zmluvy, ktoré nakoniec boli uzatvorené, čiže postup podľa náhradového zákona bol vylúčený. Cirkevný majetok na jednu stranu zo zákonov a z pozemkovej reformy nebol nijak vylúčený, ale na stranu druhú bola celá reforma uskutočnená v obmedzenom rozsahu a väčšina cirkevných právnických osôb nemala vo svojom vlastníctve pozemkový majetok, ktorého výmera by bola väčšia než hodnoty stanovené v § 2 zák. č. 215/1919 Sb. z. a n...¹⁸⁷

Na zamyslenie zostáva otázka, ako by dopadla situácia v prípade ak by sa strany dohodli na reforme, ktorú navrhovali strany socialistického bloku. ...Okrem odstránenia veľkostatkov, navrhovali skonfiškovať všetky statky nad 50 ha. Pôda mala byť prevedená do vlastníctva štátu a obhospodarovať ju mali poľnohospodárske družstvá.

3.6.2 Revízia pozemkovej reformy a nová pozemková reforma

Zákon 142/1947 Sb., o revízii pozemkovej reformy v § 1 stanoví, že pozemková reforma z obdobia prvej republiky sa podrobuje revízii. ...Zákon umožnil ministerstvu poľnohospodárstva zrušiť rozhodnutia, ktorým bola odpustená zo zabratia väčšia výmera alebo ak bola ponechaná pôda ako objekt slúžiaci k ochrane krajiny a prírodných, historických a kultúrnych pamiatok, pričom neboli splnené všetky podmienky pre vyňatie zo zákona. Ministerstvu boli priznané aj ďalšie kompetencie: rušiť rozhodnutia, ktorými boli objekty uznané za hospodársky a právne samostatné, rušiť dohody o odklade pozemkovej reformy...¹⁸⁸ Vládne nariadenie č.1/1948 Sb., ktorým sa vykonávajú niektoré ustanovenia zákona o revízii prvej pozemkovej reformy, doplňovalo zákon o úpravu

¹⁸⁶ MALÝ, Karel a kolektiv; Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945, str. 416

¹⁸⁷ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 96-97

¹⁸⁸ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 104

revíznej komisie, pretože „ministerstvo poľnohospodárstva rozhodovalo podľa uznesenia revíznej komisie.“¹⁸⁹ ...Zákon umožňoval, aby nehnuteľnosti nezabrané prvou pozemkovou reformou boli vyvlastnené, pokiaľ by to bolo naliehavé a nestačili by zabrané pozemky alebo by to bolo v záujme obecného blaha. Súčasným vlastníkom sa malo ponechať 50 ha pozemkového majetku. K reálnym majetkovým prevodom dochádza až začiatkom roku 1948 v súvislosti s vydaním nového zákona č. 46/1948 Sb., o novej pozemkovej reforme. Vydaním zákona je zasiahnutý aj drobný pozemkový majetok, ktorý je vo vlastníctve cirkevných právnických osôb : obročia, kostolov, evanjelických farských zborov a iných...¹⁹⁰ Majetok, ktorý cirkvi patril a bol zdrojom obživy duchovných a finančného zabezpečenia pre prípad nepredvídateľných udalostí ako napr. opravu budov, kostolov a pod., bol pozemkovou reformou znárodnený. Tak ako revízny zákon tak aj „nový zákon“ predpokladali odškodnenie za zabranú pôdu. ...Štát vykúpi pôdu, na ktorej vlastníci trvale nepracujú alebo, ktorá je vo vlastníctve právnických osôb. Za vykúpenú pôdu štát poskytuje náhradu vo výške priemernej obecnej ceny za posledných 10 rokov pred výkupom, alebo vo výške obecnej ceny v dobe výkupu, ak je nižšia, vždy však so zrážkou 20%. Zákon umožňoval, aby so súhlasom miestnych roľníckych komisií bola súčasnému vlastníkovi ponechaná pôda, ktorej výnos slúžil k vydržovaniu duchovných štátom uznaných cirkví a náboženských spoločností, ale najviac do výmery 30 ha...¹⁹¹ Záverom treba smutne dodať, že cirkevné právnické osoby „žiadnu finančnú náhradu vyplývajúcu z týchto zákonov nedostali“¹⁹²

3.7 Dekréty prezidenta republiky

...Dekréty prezidenta republiky vydávané na území Československa komplexne upravovali všetky oblasti povojnového života. Predovšetkým napravujú dôsledky vojny a panstva nacistov a ich práv na československom území. Rada dekrétov sa týkala Nemcov, Maďarov, zradcov a uskutočnenia znárodnenia. Niektoré dekréty boli pripravované už v Londýne a tým pádom boli ovplyvnené diskusiami spojeneckých vlád. O znárodnení

¹⁸⁹ § 2 odst. 2 zákona č. 142/1947 Sb.

¹⁹⁰ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 104

¹⁹¹ § 1 odst. 3 a § 9 odst. 1 zákona č.46/1948 Sb.

¹⁹² BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 105

jednala londýnska vláda a Štátna rada v roku 1942 a bolo uskutočnené dekrétmi č. 100 až 103 z októbra 1945. Za znárodnený majetok sa v zásade mala poskytovať náhrada s určitými výnimkami. Znárodnenie však bolo rozsiahle a v dôvodovej správe je snaha o ospravedlnenie odkazom na princípy prirodzeného práva a obecného dobra...¹⁹³

...Ohľadne dekrétov a cirkvi vyvstáva otázka prípustnosti ich aplikácie na majetok cirkevných právnických osôb. Jednalo sa o dekréty: 1. 5/1945 Sb. z 19.5.1945, o neplatnosti niektorých majetkovoprávných úkonov z doby neslobody a o národnej správe majetkových hodnôt Nemcov, Maďarov, zradcov a kolaborantov a niektorých organizácií a ústavov, 2. 12/1945 Sb. z 21.6.1945, o konfiškácii a urýchlennom rozdelení poľnohospodárskeho majetku Nemcov, Maďarov, zradcov a nepriateľov českého a slovenského národa, 3. 28/1945 Sb. z 20.7.1945, o osídlení poľnohospodárskej pôdy Nemcov, Maďarov a iných nepriateľov štátu českými a slovenskými a inými slovanskými poľnohospodármi, 4. 108/1945 Sb. z 25.10. 1945, o konfiškácii nepriateľského majetku a Fondoch národnej obnovy.

...Dekrét 5/1945 Sb. riešil niekoľko otázok. Prvou bolo navrátenie majetku, ktorý bol násilne skonfiškovaný po 29.9.1938. V praxi sa ale s jeho vrátením čakalo tak dlho, že až jeho navrátenie znemožnil február 1948...¹⁹⁴ „Akékoľvek majetkové prevody a akékoľvek majetkovoprávne úkony, týkajúce sa hnutel'ného, nehnuteľného, verejného, súkromného majetku sú neplatné, pokiaľ boli uzatvorené po 29.9.1938 pod tlakom okupácie alebo národnej, rasovej a politickej perzekúcií.“¹⁹⁵ Druhá otázka sa týkala ...zaistenia majetku pod národnú správu osôb nespoľahlivých a teda možnosťou podradenia cirkevných právnických osôb pod osoby nespoľahlivé. ...osobami nespoľahlivými mohli byť osoby fyzické, nielen nemeckej a maďarskej národnosti, osoby, ktoré vyvíjali činnosť proti zvrchovanosti, bezpečnosti a obrane štátu a zámerne podporovali maďarských a nemeckých okupantov, ale aj právnické osoby, ktorých správa úmyselne a zámerne slúžila nemeckému alebo maďarskému vedeniu vojny alebo nacistickým účelom...¹⁹⁶ ...V prípade duchovných,

¹⁹³ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv; Ústavní právo a státověda, II. díl, str. 143-144

¹⁹⁴ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 98-99

¹⁹⁵ § 1 dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.

¹⁹⁶ § 4 dekretu prezidenta republiky č. 5/1945 Sb.

rehoľníkov a pod., ktorí boli dočasnými užívateľmi majetku, pretože majetok sa nachádzal vo vlastníctve jednotlivých cirkevných osôb, označenie za nespoľahlivých neprichádzalo v úvahu. Cirkevné právnické osoby boli považované za právnické osoby verejného práva, a tak ani v tomto prípade neprichádzalo v úvahu dispozičné obmedzenie podľa dekrétu, pretože cieľom dekrétu nebolo ohroziť výkon verejnej správy...¹⁹⁷

...Dekrétom 12/1945 Sb., ktorým dochádza k zmene vlastníckych vzťahov bol s okamžitou platnosťou a bez náhrady konfiškovaný majetok pre účely pozemkovej reformy (kap.2.6.2). Konfiškácia nastávala ex lege, a nie individuálnym rozhodnutím. Týmto dekrétom bol vytvorený pozemkový fond , z ktorého sa mala prideľovať pôda do vlastníctva poľnohospodárskym rodinám, obciam, družstvám, atď...¹⁹⁸ Nás však zaujíma otázka dopadu dekrétu na cirkevné právnické osoby, kde zhodne ako v prípade prvého spomínaného dekrétu, môžeme tvrdiť, že ...majetok cirkevných právnických osôb nemohol byť v žiadnom prípade konfiškovaný. Obdobne to platí aj pre dekréty 28/1945 Sb. a 108/1945 Sb. s tým, že v prípade dekrétu 108/1945 Sb. to bolo zložitejšie, pretože pripúšťal konfiškáciu majetku osôb verejného práva podľa maďarského alebo nemeckého práva. U cirkevných právnických osôb vo väčšine prípadov nebolo možné tvrdiť (výnimka napr. u majetku arcibiskupstva vratislavského), že by boli nemeckými alebo maďarskými právnickými osobami, takže aj v tom prípade je možné ich imanie z konfiškácie vylúčiť. A ak by aj nejaký majetok spadal pod konfiškáciu, tak sa malo prihliadnuť k účelu, ktorému majetok slúžil.

Aj napriek neaplikovateľnosti prezidentských dekrétov na majetok cirkevných právnických osôb rezonovala otázka aplikovateľnosti dekrétov medzi ústrednými úradmi štátu a stala sa spornou i na poli diplomatickom. Dva rozdielne prístupy mali ministerstvo školstva a osvetu a ministerstvo poľnohospodárstva. Kým rezort školstva hájil názor, že dekréty nie je možné vzťahovať na majetok cirkvi, cirkevných právnických osôb (tento názor zastávalo aj ministerstvo zahraničia, ktoré poukazovalo na medzinárodné dôsledky), tak ministerstvo poľnohospodárstva rozlišovalo majetok, ktorý podlieha konfiškácii a ktorý nie. Cirkevný

¹⁹⁷ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 99-100

¹⁹⁸ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv; Ústavní právo a státověda, II. díl, str. 152-153

majetok, ktorého subjekt má povahu osoby verejného práva, ako napr. fary, je z konfiškácie vylúčený. Cirkevný majetok ostatný, napr. rádový a kláštorový podliehal podľa názoru rezortu konfiškácii, ako majetok iný. Na základe tejto konštrukcie pripravilo ministerstvo konfiškačný program ohľadne majetku cirkevných právnických osôb. Medzi takéto majetky boli radené majetky rádov a kongregácií, ktorý sa nachádzal v pohraničných oblastiach (napr. skonfiškovaný majetok rádu cisterciánov vo Vyšším Brodě). Medzi skonfiškovaný majetok sa zaradil aj majetok arcibiskupstva v Bratislave, ktoré sa považovalo za nemeckú verejnoprávnu osobu. Názor ministerstva bol vyvrátený argumentáciou poukazujúcou na tzv. inkorporované fary, pretože imanie patriace rádom neslúžilo len úzko účelom rádovým, ale aj priamo, nepriamo k účelom verejnej správy a to práve na inkorporovaných farách. Z výnosov majetku týchto korporácií boli hradené patronátne výdaje, t.j. výdaje na udržiavanie kostolov, budov, nemocníc, chudobincov a iných sociálnych ústavov. Malo byť vo finančnom a hospodárskom záujme štátu, aby rádový majetok zostal zachovaný k svojim účelom.

Problematika aplikácie dekrétov na cirkevný majetok bola predmetom niekoľkých zasadnutí vlád. Vládnym uznesením z 10.12.1946 bolo uložené, aby učinil potrebné opatrenia, ktorými bude upustené od zahajovania konfiškačného konania a vydávania konfiškačných výmerov tohto majetku...¹⁹⁹

¹⁹⁹ BRADÁČ, Petr; Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 101-104

4. Financovanie v krajinách Európskej únie

...Od podpisu Zmluvy o založení Európskej únie zo 7.2.1993 nemožno prehliadnuť rozširujúci sa dosah európskeho integračného procesu a jeho prehlbovania vplyvom kultúrnych a sociálnych aspektov. V primárnom práve sa s pojmom cirkvi a náboženskej spoločnosti nestretáme, čo je do určitej miery pochopiteľné, pretože európske zjednotenie bolo koncipované ako hospodársky proces...²⁰⁰ Významné postavenie má Európsky súdny dvor (ESD), ktorý aj vo vzťahu k cirkvám prijíma zásadné rozhodnutia. Napr. „rozsudok Baghwan z roku 1988 konštatuje, že výkon práce alebo služieb za odmenu v rámci hospodárskych aktivít náboženskej spoločnosti je súčasťou hospodárskeho života v zmysle Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva. Už samotné obstarávanie obživy člena určitej náboženskej spoločnosti zakladá vzťah ku komunitárnemu právu.“²⁰¹ Z tohto dôvodu považujem za správne a vhodné predostrieť úpravu financovania v krajinách Európskej únie. Právo európskeho spoločenstva, je vnímané ako ochrana spoločenských hodnôt. K tomu aby hodnoty jednotlivých štátov neboli potláčané na úkor „nadmárodných“ má práve slúžiť princíp formulovaný ESD a to princíp subsidiarity. „Obmedzenie zásahov komunitárneho práva do oblastí konfesno-právnych noriem členských štátov vyplýva z princípu subsidiarity.“²⁰² Čl. 5 Zmluvy ES stanoví: „ Spoločenstvo koná v medziach právomocí vymedzených touto zmluvou a cieľov, ktoré sú v nej zakotvené.“²⁰³

4.1 Teória a prax financovania cirkví a náboženských spoločností

„Teória a prax financovania cirkví v jednotlivých krajinách Európskej únie vychádzajú , tak ako v iných krajinách z európsko-americkéj kultúry a dokonca ako vo všetkých krajinách sveta z dvoch predpokladov:“²⁰⁴

- I. aký je účel financovania cirkví a prečo majú byť financované, či už kýmkoľvek
- II. aké sú zdroje financovania

²⁰⁰ ROBBERS, Gerhard; Stát a cirkvev v zemích EU, str. 358-359

²⁰¹ ROBBERS, Gerhard; Stát a cirkvev v zemích EU, str. 360

²⁰² ROBBERS, Gerhard; Stát a cirkvev v zemích EU, str. 363

²⁰³ čl. 5 Smlouvy o založení Evropského společenstva, 44/2004 Sb.m.s

²⁰⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 78

I. Účel financovania cirkví

-účel je spojený s cieľmi, ktoré cirkev sleduje, snaží sa naplniť a o ktoré usiluje. „Prvým cieľom je financovanie bohoslužieb. Ide o krytie nákladov na obživu tých, ktorí bohoslužby vedú a tých, ktorí im pri tom pomáhajú. Ďalej ide o vecné náklady na cirkevné budovy a komunitné centrá, na umeleckú výzdobu kostolov, bohoslužobné hudobné nástroje (orgán) a kostolný mobiliár. Druhým cieľom sú náklady, ktoré cirkvi nesú v súvislosti s hlásaním a vyznávaním náboženstva, resp. náboženskej viery, prostredníctvom a v rámci služieb v oblasti sociálnej, zdravotníckej, vzdelávacej a morálno-psychologickej.“²⁰⁵

II. Zdroje financovania cirkvi obecne

-prvým zo zdrojov financovania cirkvi je financovanie z *vlastných prostriedkov*. Ide o pravidelné a nepravidelné príspevky a dary poskytované jednotlivým cirkvám a ich zložkám svojimi členmi, jednak o zisk z hospodárenia s vlastným majetkom. K vlastným zdrojom môžeme priradiť dedičstvá z radov jednotlivých členov alebo priaznivcov, ďalej finančnú a materiálnu pomoc poskytovanú inými cirkvami a cirkevnými inštitúciami, predovšetkým zahraničnými. Vlastné zdroje sú základným a východiskovým zdrojom príjmov.

-druhým zdrojom- doplnkovým, na ktorom je financovanie cirkvi viac menej závislé, sú príspevky *štátu a obcí* a iných *verejných inštitúcií*. Ako doplnkový zdroj je v rôznych štátoch poskytovaný v rôznej miere v závislosti vzťahu štátu a cirkvi. Tento zdroj má mobilizačný význam, ktorý je možno vyjadriť slovami: “členovia cirkvi snažte sa a my ostatní vám pomôžeme“.²⁰⁶

-tretím zdrojom- *dary súkromných osôb a spoločností*, ktoré nie sú ani členmi ani súčasťou cirkvi.

Okrem spomínaných zdrojov je vhodné spomenúť aj „daňové úľavy“, ktoré „rozpočet“ cirkvi „dopĺňujú“ o čiastku, ktorá by ináč bola odvedená na dani štátu...²⁰⁷

²⁰⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 78

²⁰⁶ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 79

²⁰⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 78-79

4.2 *Financovanie cirkví a odlukový či kooperačný štát*

Vzťah štátu a cirkvi má vplyv na samotné financovanie, pretože, práve od „tohto“ vzťahu sa odvíja samotný spôsob a štruktúra financovania. „Pojednávame o financovaní cirkví v moderných štátoch, nemôžeme ponechať bez povšimnutia s akými konfesno-právnymi systémami (typmi vzťahu štátu a cirkvi) sa stretávame.“²⁰⁸.

...V súčasnej vede konfesného práva sa podľa vzťahu k jednotlivým cirkvám a náboženským spoločnostiam štáty rozlišujú na štáty konfesné a štáty nekonfesné“

Náboženský konfesný štát

„Rozumieme také usporiadanie vzťahu cirkvi a štátu, v ktorom vykonávatelia štátnej moci uprednostňujú jedno náboženstvo alebo jedno vyznanie v rámci určitého náboženstva“²⁰⁹

„Nachádzame úzke a ďalekosiahle prepojenie medzi rozhodovacou právomocou štátu a existenciou cirkvi.“²¹⁰ „Pokiaľ konfesné štáty aspoň tolerujú niektoré ďalšie vyznania, potom ide o tzv. tolerančné konfesné štáty.“²¹¹

Štát konfesný „a rebours“

Do popredia vstupuje „akási“ ideológia, ktorá vytlačuje slobodu náboženského vyznania. Ako príklad štátu „a rebours“ možno uviesť práve komunistické štáty, v ktorých „verejné prejavy náboženského zmýšľania a viery boli zatlačené a uzatvorené do kostolov a sakristií“²¹² ...Ak je súčasťou takejto ideológie ateizmus, býva takýto štát označovaný za konfesný štát a rebours, t.j opačné orientácie. Dnes medzi ne bez pochyb radíme napr. Kubu.

Nekonfesný štát

Tento typ štátu je typický pre dnešné moderné štáty, kedy náboženské vyznanie, nevyznanie- ateizmus, nie sú súčasťou štátu, štát len upravuje vzájomné vzťahy a stavia sa

²⁰⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; *Financování v zemích EU*, in: *Náboženství a veřejná moc v zemích EU*, str. 79

²⁰⁹ TRETERA, Jiří Rajmund; *Stát a církve v České republice*

²¹⁰ ROBBERS, Gerhard; *Stát a církve v zemích EU*

²¹¹ TRETERA, Jiří Rajmund; *Financování v zemích EU*, in: *Náboženství a veřejná moc v zemích EU*, str. 79

²¹² TRETERA, Jiří Rajmund; *Stát a církve v České republice*, str. 12

do pozície „neutrálneho, svetského, nekonesného štátu...“²¹³ ...Predpokladom je neidentifikácia štátu so žiadnym vyznaním, náboženskou vierou, či ateistickou ideológiou. Ďalším znakom býva paritný systém. Paritný systém, kedy štát za predpokladu splnenia podmienok vyplývajúcich zo zákona pristupuje rovnakým spôsobom k uznávaným náboženským konfesiam, má však svoje výnimky, t.j. nie je uplatňovaný dôsledne ako napr. v Anglicku a v Škótsku.

Podľa stupňa a miery podpory a spolupráce sa svetské štáty v teórii konfesného práva delia do dvoch kategórií, na štáty odlukové a kooperačné...²¹⁴

Odlukový štát

...Už samotný názov napovedá, že štát stojí mimo cirkvi práve tým, že sa neviaže na žiadne „náboženstvo“ a samotnú „nezávislosť“ deklaruje aj v ústavách. Typickým príkladom, sú Spojené štáty americké, kde články Ústavy zakazujú vydávať zákony, ktoré by zavádzali niektoré náboženstvo (establishment clause), ale aj zákony, ktoré by zakazovali slobodné vyznanie niektorého náboženstva (free exercise clause). Na americkom kontinente ako jeden z ďalších príkladov odlukového štátu môžeme uviesť Brazíliu a Mexiko. Z európskeho kontinentu prvé snahy o odluku vidíme vo Francúzsku (1905)...²¹⁵

...Odluka je systém celkovo nejednotný a nejednoznačný a nikdy nebola a ani v súčasnej dobe nie je väčšinovým modelom vzťahu cirkvi a štátu. Preto tento výraz nemá miesto v medzinárodných dokumentoch.

Kooperačný štát

V prípade tohto typu, môžeme hovoriť o spolupráci medzi cirkvami a štátom, avšak správne by bolo vhodné hovoriť „ne- identifikácií štátu s cirkvami za súčasnej kooperácii s nimi, a to najmä v záležitostiach obecného prospechu (školsťvo, zdravotníctvo, sociálna starostlivosť...“²¹⁶ ...Niektoré prvky tohto typu štátu môžeme vidieť aj v rámci odlukového typu ako napr. civilná účinnosť cirkevného sobáša...²¹⁷ ...Hranica medzi kooperačným a odlukovým štátom nie je absolútna, pretože „ i v odlukových štátoch sa stretávame

²¹³ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 79

²¹⁴ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 14

²¹⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 80

²¹⁶ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 15- 16

²¹⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 80

s formami verejnej podpory cirkvi (daňové úľavy) i s niektorými prejavmi kooperácie: ustanovovanie vojenského duchovenstva, podpora cirkevného školstva, uznávané cirkevné sobáše (napr. USA). Potreba spolupráce s cirkvou, je natoľko významná a dôležitá, ba dokonca v dnešnej dobe nepostrádateľná a priamo sa hovorí “nezastupiteľnej úlohe cirkvi v spoločnosti“ a to práve pre služby, ktoré poskytuje: boj s kriminalitou v podobe prevýchovy a výchovy mládeži, posilňovanie stability manželstva, atď. ...²¹⁸

„Vo vede konfesného práva prevažuje záver, že oba systémy svetského nekonesného štátu spolu do polovice 20. storočia v demokratických štátoch konvergujú.“²¹⁹

4.3 Jednotlivé zdroje financovania

4.3.1 Financovanie z vlastných zdrojov

Zbierky a dary:

...K vlastným zdrojom „prednostne radíme kostolné zbierky alebo tzv. kolekty.“ Je to nezanedbateľná čiastka, ktorá predstavuje významný zdroj príjmu a dokonca v niektorých krajinách bol hlavným zdrojom, ako napr. v Poľsku. V Českej republike alebo na Slovensku sa jedná o hlavný doplnkový zdroj.

Zvláštnym druhom zbierky sú „jmenné sbírky na sběrací archy“ a jedná sa o dve takéto zbierky a to v Českobratskej cirkvi evanjelickej.

Cirkevné príspevky bez verejnej záväznosti

...Členské príspevky, ktoré cirkev požaduje po svojich členoch bez možnosti vymáhateľnosti súdnou cestou... „V evanjelických cirkvách sa jedná o tzv. salár a u Cirkvi československej husitskej ide o cirkevnú daň.“

Cirkevná daň – v pravom slova zmysle

Na rozdiel od predchádzajúceho zdroja financovania, je cirkevná daň vymáhateľná prostredníctvom súdov a možnosťou ako sa jej vyhnúť, je vystúpenie z cirkvi. (Fínsko, Švédsko, Nemecko).

²¹⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a cirkve v České republice, str. 16

²¹⁹ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 80

Cirkevné príspevky s verejnou záväznosťou

Zavedená v Rakúsku roku 1938 a spočíva v určení výšky príspevku, ktorá je záväzná pre svojich členov a je vymáhateľná súdnou cestou. Je to jeden zo zdrojov financovania cirkvi v Rakúsku...

Cirkevné poplatky

...V niektorých cirkvách nazývané ako „poplatky štolové“, ktoré postupne nahrádzujú dobrovoľné dary. V katolíckej cirkvi sú drobným poplatkom „omšové štipendia“...²²⁰ „Omšový stips je nevelká peňažná čiastka, ktorú veriaci obetujú pri žiadosti o slúženie omše na nimi určený úmysel. Kánony stanovujú, že na jednu omšu smie byť prijatá len jedna taká čiastka. Stipes- skôr označovaný ako štipendia- slúžili tradične na výživu kňaza.“²²¹

Výnosy cirkevného majetku

...Príjmy z vlastného majetku hospodárskeho rázu najmä polí, lesov, čo je typické pre väčšinu škandinávskych krajín a sú dôležitým príjmom v Nemecku a Rakúsku. Subjektmi týchto majetkových podstát bývajú v rôznych cirkvách farské benefícia, kostoly ako právnické osoby a fabričné imanie. „Doplňovým zdrojom príjmov je nájomné a to predovšetkým z nebytových priestorov, v kláštoroch, farách.“²²²

4.3.2 Financovanie zo štátnych, obecných a iných verejných prostriedkov

Dotácie platov

...Štátne dotácie na platy kazateľov a pastoračných pracovníkov. Typické pre Belgicko, ale s podobným zdrojom financovania sa stretávame aj v Českej republike, Slovensku.

Platy kaplánov vojenských a väzenských

Na rozdiel od predchádzajúceho zdroja spočíva rozdiel v počte štátov, ktoré sa podieľajú na platoch „duchovných“. Pokým na „dotácie platov“ prispievajú len niektoré štáty, tak v tomto prípade, sú vo všetkých krajinách EU „duchovní“ platení štátom. Kaplánov štát zamestnáva so súhlasom cirkvi a to na základe dohôd, ktoré uzatvorili...²²³ napr. „Dohoda

²²⁰ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 81-82

²²¹ TRETERA, Jiří Rajmund; Církevní právo 1993, str. 159-160

²²² TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 82

²²³ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 82

o spolupráci medzi Ministerstvom obrany, Ekumenickou radou cirkví a Českou biskupskou konferenciou“²²⁴

Platy nemocničných kaplánov a kaplánov sociálnych zariadení

...Osoby, ktoré boli umiestnené do „týchto“ zariadení a ich voľnosť a sloboda pohybu boli do určitej miery obmedzené a pre „zaistenie náboženského vyznania a viery“²²⁵ v súlade s čl. 15 Listiny v ktorom je „sloboda myslenia, svedomia a náboženského vyznania zaručená,“²²⁶ vykonávajú kapláni svoje poslanie. „Duchovná starostlivosť v nemocniciach a sociálnych zariadeniach je na základe ústavných a zákonných predpisov ČR pripustená iba ad hoc, záleží vždy na rozhodnutí a tolerancii zo strany rozhodujúcich pracovníkov.“²²⁷ ...Kapláni (pastoračný pracovníci) pracujúci v nemocniciach a sociálnych ústavoch sú spravidla platení z prostriedkov týchto inštitúcií, ako napr. v Holandsku.

Financovanie výučby náboženstva na školách

Vo verejných školách v rámci EU je výučba náboženstva zaistená buď ako „povinný (Nemecko), povinne výberový predmet (Slovensko) alebo nepovinný predmet ako je tomu v Českej republike. Učiteľia sú platení spravidla školskou správou....“²²⁸

Financovanie cirkevného školstva

„Od cirkevných škôl ako takých je nutné odlíšiť vyučovanie náboženstva v školách, či už štátnych alebo cirkevných, prípadne súkromných.“²²⁹ CIC/1983 stanoví: „Cirkev má právo zakladať a viesť školy akéhokoľvek odboru, druhu a stupňa.“²³⁰ Veriaci majú propagovať katolícke školy a podľa svojich síl poskytovať pomoc na ich založenie a udržiavanie.“²³¹ Financovanie prebieha „prevažne alebo z časti zo štátnych prostriedkov (Francúzsko), z časti zo školného a cirkevných podpôr.“²³²

²²⁴ www.kaplani.army.cz/htm/1_0.html

²²⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; *Financování v zemích EU*, in: *Náboženství a veřejná moc v zemích EU* str. 82

²²⁶ Čl. 15 odst. 1 ústavního zákona č. 2/1993 Sb.

²²⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; *Stát a církev v České republice*, str 145

²²⁸ TRETERA, Jiří Rajmund; *Financování v zemích EU*, in: *Náboženství a veřejná moc v zemích EU* str. 82

²²⁹ HORÁK, Zboj, *Obnovení církevních škol v českých zemích v letech 1990-1991*, in: *Revue církevního práva*, str. 94

²³⁰ CIC/1983, Kán.800, § 1

²³¹ Kánon 800, § 1 a § 2, *Kódex Kanonického práva*,

²³² TRETERA, Jiří Rajmund; *Financování v zemích EU*, in: *Náboženství a veřejná moc v zemích EU*, str. 83

Podpora teologických vysokých škôl

...Podpora teologických vysokých škôl, tvorí „zvláštnu kapitolu štátneho financovania, či už vysokých teologických škôl (teologických fakúlt), či už cirkevných, alebo tých, ktoré sú súčasťou štátnych či verejných univerzít.

Príspevky štátu a obcí na stavbu, rekonštrukciu a údržbu cirkevných objektov

Nepochybne aj v záujme štátu by mala byť obnova budov, ktoré sú historickými pamiatkami, lákajú turistov čím prispievajú k cestovnému ruchu a samotnému toku obehu peňazí. Príspevky sú riešené „v rôznych krajinách na prasto odlišným spôsobom, avšak treba povedať, že na túto položku sa hojne prispieva.

Nepriama podpora vo forme daňových úľav

Takmer vo všetkých krajinách EU je poskytovaná podpora práve formou daňových úľav a colných zvýhodnení.“ Je možnosť si odčítať dary od daňového základu. Toto právo je priznávané nielen fyzickým osobám ale v niektorých krajinách aj právnickým osobám ako napr. v Českej republike...²³³ „Od základu dane zníženého podľa § 34 je možné odčítať hodnotu daru poskytnutých...i právnickým osobám... a to na účely náboženské, pre registrované cirkvi a náboženské spoločnosti.“²³⁴

Daňové asignácie

Nástroj financovania, ktorý vyvoláva rozporné názory na správnosť zaradenia a opodstatnenosť tohto nástroja. „Niekdedy býva prekvapivé, ale aj tak správne, že k tejto skupine nástrojov financovania cirkvi, sú mnohými autormi radené i daňové asignácie. Ide totiž o pripísanie časti povinnej dane daňovými poplatníkmi v prospech určitej cirkvi“²³⁵ Na druhej strane je „nutné počítať s odporom niektorých pracovníkov štátnej finančnej správy proti jeho zavedeniu v ČR ako údajnej komplikácií daňového systému.“²³⁶ Daňové asignácie v jednotlivých krajinách vyjadrené percentuálne: „Maďarsko 1,0%, Taliansko 0,8%, Španielsko 0,7%.“²³⁷

²³³ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU str. 83

²³⁴ § 20 odst. 8 zákona 586/1992 Sb.

²³⁵ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU str. 83

²³⁶ TRETERA, Jiří Rajmund; Stát a církev v České republice, str. 131

²³⁷ TRETERA, Jiří Rajmund; Financování v zemích EU, in: Náboženství a veřejná moc v zemích EU, str. 83

5. Resume

The main aim and purpose of this master degree thesis was to introduce individual institutes of the Church financing in the 20th century. Even nowadays, the funding issue is still an opened topic. The purpose of the historical hindsight is to approximate and put aside false hypothesis of Church financing. The prevailing views of the people on the church property and on the “justification” of states occupation of this property, during the last century, were based on rather “philosophical ideas” than on actual legal basis.

The master degree thesis not only maps the 20th century, but also pays due attention to the developments of the late 19th century, which established grounds for certain financing institutes and prefigured further evolvement in the upcoming century. However, some institutes of church financing, such as religious fund, were established in the 18th century. The period of enlightened absolutism, the period of the reign of Joseph II, who brings his mothers reforms to the edge of that time, sells property (*e.g.* monasteries, religious buildings, *etc.*) and the obtained income deposits to newly created parish cash desk, which will serve to support the Catholic Church. Indeed, the income from the religious funds became one of the main and elementary sources of funding for the Catholic Church.

Even after eight long years after the funding of the republic the financing of the Church remains the same as in the times of the Austrian monarchy. However, the year 1926 brought the adoption of an act that established the conditions which partially governed the financing issues. As an integral part of the Act 126/1926 Coll., became the governmental regulation which governed, in more detail, the relationships of the otherwise brief act and thereby filled the gap in the legislation.

The 1949 can be considered as breaking year; the state takes control over the Church property and the upcoming 40 years are connected with ongoing “donations” of such property to various entities, which enrich themselves at the expense of the Church. It should be noted, that not even the land reforms, decrees of the President, but quite and charge-free transfers have resulted into the reduction and clearance of the Church property.

Therefore, the question of restitution is even today very resonant and definitely has its historical justification.

The master degree thesis also assesses the issues of Church financing from the perspective of European Community and analyses the relationship between the state and the Churches, in order to compare various sources of funding and to highlight the different approaches of the state's support.

6. Literatura

1. BAKEŠ, Milan a kolektiv; „Finanční právo“, 4. vydání, ISBN 80-7179-431-7
2. BRADÁČ, Petr; „Financování církví v českých zemích ve 20. století“, in: Revue církevního práva, 37-2/07, ISSN 1211-1635
3. CZERNIN, Jan; „Majetková práva obrocí, záduší a kostelu v minulosti a jejich transformace dnes“, in: Revue církevního práva, 6-1/97,
4. GERLOCH, Aleš; „Teorie práva“, 2004, ISBN 80-86473-85-6
5. HORÁK, Záboj; „Obnovení církevních škol v českých zemích v letech 1990-1991“, in: Revue církevního práva, 40-2/08, ISSN 1211-1635
6. KINDL, Vladimír; „Náboženská matice, zrušení, likvidace, zánik?“, in: Pocta Prof. Václavu Pavlíčkovi, CSc., k 70. narozeninám, ISBN 80-7201-487-0
7. KUDLÁČEK, Tomáš; „Kongrua a platy duchovních“, in: Slovník veřejného práva čs., sv. II, Polygrafia, Brno, 1932
8. MALÝ, Karel a kolektiv; „Dějiny Českého a Československého práva do roku 1945“, 4.vyd., 2010, ISBN 978-80-87212-39-4
9. MATERKA, Zdeněk; „Náboženské fondy“, in: Slovník veřejného práva Československého, svazek II, Brno 1932
10. PAVLÍČEK, Václav a kolektiv; „Ústavní právo a státověda“, II. díl, část 1., 2.vyd., ISBN 978-80-7201-694-5
11. REKTOŘÍK, Jaroslav; „Ekonomická dimenze křesťanství a církve, její reflexe v ČR“, 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně ISBN 80-210-2293-0
12. ROBBERS, Gerhard; „Stát a církve v zemích EU“, vyd. 1, 2002, ISBN 80-200-0967-1
13. ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina; „Církev postrach státu“, in: Časopis pro právní vědu a praxi, ročník X, číslo 2/2002, ISSN 1210-9126
14. TRETERA, Jiří Rajmund; „Církevní právo“, Jan Krigl, Praha, 1993
15. TRETERA, Jiří Rajmund; „Financování v zemích EU“, in: Náboženství a veřejná moc v zemích Evropské unie, Ministerstvo kultury České republiky, Praha 2009, ISBN 978-90-86310-86-2
16. TRETERA, Jiří Rajmund; „Konfesní právo a církevní právo“, ISBN 80-902045-2-X

17. TRETERA, Jiří Rajmund; „Nová právní situace církví a náboženských společností v roce 1950“, in: HANUŠ, Jiří / STRÍBRNÝ, Ján; Stát a církev v roce 1950

18. TRETERA, Jiří Rajmund; „Stát a církve v České republice“, Karmelitánske nakladatelství, 2002, ISBN 80-7192-707-4

6. 1 Pramene

1. Dekret Presidenta republiky č. 5/1945 Sb., o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů

2. Dekret Presidenta republiky č. 116/1945 Sb., o změně zákona ze dne 25. června 1926, č. 122 Sb. a vládního nařízení ze dne 17. července 1928, č. 24 Sb., o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných popř. recipovaných, a o platovém přídavku k nejnižšímu ročnímu příjmu duchovenstva

3. Kódex Kánonického práva, latinsko-slovenské vydanie, vydal Spolok sv. Vojtecha, Trnava 1996, 1. vydanie, ISBN – 80-7162-061-0

4. Sb. rozh. NSS, Sp. Zn./ Čj.: 5 A 35/2002 – 73

5. Smlouva č. 44/2004 Sb. m. s., o sjednání Smlouvy České republiky k Evropské unii

6. Vládní nařízení č. 124/1928 Sb., o úpravě platů duchovenstva

7. Vládní nařízení č. 223/1949 Sb. o hospodářském zabezpečení náboženských společností státem

8. Zákon č. 50/1874 r.z., o vnějších poměrech katolické církve

9. Zákon č. 51/1874 r.z., o příspěvcích do náboženského fondu

10. Zákon č. 41/1861 r.z., o provedení úplné rovnoprávnosti evangelíků s ostatními uznanými konfesemi

11. Zákon č. 68/1874 r.z., o zákonném uznání společností náboženských

12. Zákon č. 176/1898 r.z., jímž se vydávají ustanovení o dotaci katolického duchovenstva ve správě duchovní

13. Zákon č. 48/1902 r.z., kterým se vydávají ustanovení o výslužném katolických správců duchovních při všeobecně užitečných ústavech a kněžských úředníků při katolických ordinariátech, konsistořích a při biskupských seminářích.

14. Zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového
15. Zákon č. 103/1926 Sb. z a n., o úpravě platových a některých poměrů státních zaměstnanců
16. Zákon č. 122/1926 Sb. z. a n., Zákon o úpravě platů duchovenstva církví a náboženských společností státem uznaných popř. recipovaných
17. Zákon č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy
18. Zákon č. 80/1928 Sb., o příplatcích některým státním a jiným veřejným zaměstnancům ve výslužbě a pozůstalým po takových zaměstnancích v činné službě nebo ve výslužbě
19. Zákon č. 142/1947 Sb., o revizi první pozemkové reformy
20. Zákon č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě
21. Zákon č. 280/1948 Sb., o krajském zřízení
22. Zákon č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem
23. Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
24. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
25. Zákon č. 23/1991 Sb., znovu publikován pod č. 2/1993 Sb.
26. Zákon č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností
27. Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, dani darovací a dani z převodu nemovitostí
28. Zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů
29. Zákon č. zákona č. 117/2001 Sb., o veřejných sbírkách
30. Zákon č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského vyznání a postavení církví a náboženských společností a o změně některých zákonů
31. www.kaplani.army.cz/htm/1_0.html

7. Prílohy

Príloha číslo 1

<i>Český náboženský fond</i>	
Aktíva- t.j. cenné papiere, sporiteľské vklady, pohľadávky u súkromníkov	54,135.060 K
Pasíva- t.j. záväzky	24,414.395 K
Čisté imanie	29,720.664 K

Tab.č.1

Tabuľka číslo 1 zachycuje „stav majetku Českého náboženského fondu k 31.10.1918.“²³⁸

„Fondu náležia tieto nehnuteľnosti: Veľkostatok Nejdek a statok Svinčice a Paředly v Prahe I., kostoly sv. Ducha a sv. Havla v Prahe I., sv. Jozefa a sv. Ignáca v Prahe II., sv. Kajetána v Prahe III. a sv. Jiří v Prahe IV. Kláštory: u sv. Michala v Prahe I., na Zderaze (dom čp.269/II.) a Kapucínu u sv. Jozefa v Prahe II., obytná budova u sv. Kajetána v Prahe III. a býv. kláštor Benediktínok u sv. Jiří (so záhradou) v Prahe IV. V Českých Budejoviciach: domy čp 389, 405, až 410 a 410b s prísl. a kláštor Piaristov (teraz Redemptoristov) s kostolom P. Márii a záhradou. V Hradci Králové: biskupský seminár, kostol sv. Jana Nep. a záhrady. V Litoměřicích: biskupský seminár so záhradou. V Mikulove: dom čp.2 so záhradou, v Kozmicích (pol.o. Benešov) cintorín, v Lysé n.L. a Přerově n.L.niekoľko pozemkov. V Hornej Folmavě (u Domažlic) kostol, fara, cintorín a záhrada. V Jozefově fara, v Josefodole, v Milíkově (u Mar. Lazní), v Klínech II (u Mostu) a v Polubném kostol, fara, cintorín a pozemky, v Maiersgrunu fara so záhradou. V Troch Sekerách (u Tachova) kostol a fara so záhradou. V Pšovci (u Mělníka) dom čp.3 s záhradou (spoločne s celou farskou konkurenciou Šopeckou, teda pri-farskými obcami Pšovka a Mlazice). V Slanově (u nov. Města n.M.) fara s pozemkami, v Písku kostol sv. Kříže. V Rysně (u Slaného) jeden pozemok. V Novom Losimtále kostol sv. Anny, fara, cintorín a pozemky. V Milířích niekoľko pozemkov a v Lštění (u Horš. Týna) fara.“²³⁹

²³⁸ MATERKA, Zdeněk, Náboženské fondy, in: Slovník veřejného práva Československého, str. 692

²³⁹ MATERKA, Zdeněk, Náboženské fondy, in: Slovník veřejného práva Československého, str. 693

<i>Moravsko-sliezsky náboženský fond</i>	
Hnuteľný majetok	23,308.024 K
Nehnuteľný majetok	1,382.484 K
Celkom	24,690.508 K
+ pôžička poskytnutá kláštoru v Olomouci na stavbu školy	72.000 K
+ „vojnová“ pôžička	2,000.000 K

Tab. č. 2

Tabuľka čísla 2 zachycuje stav majetku „Moravsko-sliezskeho náboženského fondu ku koncu októbra 1918.“²⁴⁰

„Moravsko-sliezskemu fondu náleží: V Brne: budova biskupského aluminátu, býv. kláštor a kostol Františkánov, dom čp.13 (6n.) v Nové ulici a býv. dominikánsky kostol sv. Michala, v Králově Poli býv. kláštor Kartusiánov (teraz kasárne). V Olomouci: býv. kláštor sv. Kláry (teraz kasárne), býv. kostol Klarisek, kláštory a kostoly Kapucínov a Voršilek, v Kláštorním Hradisku u Olomouce býv. kláštor Praemostrátov. Vo Fulneku kláštor a kostol Kapucínov. V Znojme kláštor a kostol Kapucínov a nárok na vrátenie cvičiska č.78/3. V Jihlavě býv. Jezuitský kostol sv. Ignáca a býv. konvent Dominikánov (teraz kasárne).²⁴¹

²⁴⁰ MATERKA, Zdeněk, Náboženské fondy, in: Slovník veřejného práva Československého, str. 693

²⁴¹ Ibid.

Príloha č.2

	Praha/Brno	Opava
Duchovný správca	1200 zl. ročne	1000 zl. ročne
Pomocný duchovný	400 zl. ročne	400 zl. ročne

Tab. č. 1

Tabuľka č 1 : výška kongruy : Praha, Brno, Opava.

	V okolí Prahy a Brna ...
Duchovný správca	900 zl. ročne
Pomocný duchovný	350 zl. ročne

Tab. č. 2

Tabuľka č. 2 : „výška kongruy v okolí Prahy a Brna do 15km, v mestách nad 5000obyvateľov a vo väčších kúpeľných mestách.“²⁴²

	Ostatné miesta	
	Systemizované miesto pomocného	Bez systemizovaných pomocných duchovných
Duchovný správca	800 zl. ročne	700 zl. ročne
Pomocný duchovný	350 zl. ročne	x

Tab. č. 3

„ V ostatných miestach bolo určujúce, že či pri určitej duchovnej stanici je systemizované miesto pomocného kňaza.“²⁴³

²⁴² BRADÁČ, Petr: Financování církví v českých zemích ve 20. století, in: Revue církevního práva, str. 110

²⁴³ Ibid.

Financování církví v českých zemích ve 20. století

Klíčové slová: financovanie, cirkev, náboženské fondy

Financing of Churches in the Czech Lands in the 20th Century

Keywords: financing, church, religious funds,